

Petar Kočić

Sudanija

Napomena urednika

U K o i ev se jezik gotovo nije diralo, ali se diralo u pravopis, naj eš e u interpunkciju i veliko slovo, prema savremenom pravopisu. Italac e u mnogim slu ajevima, osobito u *Sudaniji*, na i jezik izvrnut podsm eh u, iskvaren na "knji evnu", tj. prema zvani nim aktima i slu benom jeziku ondašnje austrijske vlasti u Bosni. Im noge re i su posebno na taj na in prekrajane, a katkad i sam o po narodnom izgovoru (gerenalina i sl.).

Sudanija

N a jedanput se nenadno otvoriše vrata i u eliju m oju uletje *pučer* Kosta, sav zadihan i usplahiren:

- Gospodine, gospodine!

- Š ta je? - trgoh se ja m isle i da se nešto dogodilo.

- U onoj velikoj sobi, broj 26, sad e se dr ati sudanija. Kerker^[1] je otišo na raport...

- B je i, boga ti, K osta! - L ju tnuh se, jer m i bijaše krivo što me je trgao iz misli, - Š ta je to sudanija? K akva sudanija u C moj ku i? - dodadoh bla e.

- O da vidiš samo: to je za novice! - ubrzao Kosta zvjernjaju i na sve strane po eliji ne bi li gdjegod ugledao koji opušak. - To je jedna krasota i ljepota viditi. Svejedno ko pravi sud; 'apsenici tu e, 'apsenici brane,

'apsenici svjedoče, 'apsenici sude. A ko to nije za novice i ovam o, pomozim i reći, za pjesnarice, onda ne znam šta je.

Kostu u e jer se u zveket lanaca i prigušeno šaptanje. Neko je šaptao kroz rupicu na vratima do moje elije, i šapat je potmulo odjekivao kroz dugi, kameni hodnik.

- uješ, Marko! - doziva neko. - U ovoj sobi upriječio od tvoje elije bio je sudanija. Sudi e gotovo sam i kneopoljci. Oni su to izumjeli, i vješti su ko kakvi suci i advokati. Raspravu e, vele, voditi Ignjatija Vrebac. Zovu ga savjetnik Vrebac.

- Pa kom e e to oni suditi? - prekidoš Kostu smiješe i se.

- Sudi e onom iri što ima dva imena i dva prezimena. Pod istragom je za jedno jagnje i za dvije kaice sira.

- A ko e još biti u sudaniji osim Ignjatije Vrebca.

- Bie sve sam a osveta trojica... Srbovi, osim Omeše Musti a - veli ponosito Kosta. - Srbovi ti se u sva em razumiju, i sva em oni znaju verak, i vo e su sva e na prvom mjestu.

Ja se osmjehnuh, on me pogleda malo ukoso, pa nastavi:

- U istrazi su puceri Srbovi, u osudi isto Srbovi. Po sobama su komandanti Srbovi, Turci ne e ništa da budu. Onim rze sve što je kaursko. More biti da m i više m rzim o, ali se svega primamo - lakše je 'dati i nešto raditi nego amiti u eliji. Katolici su tunjavi i spleteni, pa i'ne me u niza što. Oni se sam o m ole bogu... Ima u mene jedan u sobi za kra u - pokro crkvu - pa sam o što ata nekakve zdrave Marije! utljiv je, ne govori ništa i ne pri a ništa. Uzdihše sam o im isli na osudu. Mi Srbovi jok! Teško je i

nam i, ali se o tim am o i bran im o šalom i eg lenom ...

- Dosta, Kosta! - reko h ja i izi osm o na hodnik , na kom e se osje aše ivlje kretanje, dozivanje i am or, nego obi no .

Z av irih u sobu broj 26. N asred sobe ve bijaše stavljen duga ak sto , sa koga 'apsenici zajedni ki jedu. Z astrt je aršavom . N a stolu su dvije prazne kan te za vodu i jedna krp a u obliku janje e ko e; bez sum nje *corpus delicti*: dvije ka ice i janje a ko ica! Pred stolom je poduga ka klupa, na kojoj ve skrušeno sjedi optu enik iko, pravo iro T rubaji , zvani K ulji , pristar ov je uljak , blijed i ispijen, šiljasta nosa i svijetlih o iju. G leda plašljivo i stidljivo preda se. Sam o katkad , kriju i, podigne lukave m irkave o i i pogleda po sobi, ešu i se iza uva. V idi se na njem u da se "dogoni" i priprema kako e se ponašati kad ga jednog dana pozovu pred pravi sud. Iza optu enika ike, pravo iro T rubaji a, zvanog K ulji a, stoji pod puškom , pod pravom puškom i bajonetom , jedan 'apsenik u kapi, propisno i zvani no. Pušku je digao jedan K ne opoljac iz vojni ke stra arnice s donjeg boja, kad je razvodnik stra e u ranu zoru , poslije inspekcije, tvrdo zaspao. O štro iuko eno stojao je "soldat", ne m i u i se i ne gledaju in i na jednu stranu. N jegovo propisno i uko eno dr anje najviše je opom injalo 'apsenike na pravi sud , a puška i bajoneta nag lašavale su vidnu vezu izm e u "uzvišene" pravde i grube sile.

Iza duga kog je stola, prema optu eni koj klupi, pet stolica: jedna e biti za predsjednika sudanije, dvije za suce i dvije za prisjednike, ljude iz naroda. Do njihovih je stolica m ala klupica za sto i em za perovo u, a do te je klupice sto i stolica za branitelja; desno prema branitelju ure eno je m jesto za "dr avnog".

Puna je soba 'apsenika. Na sve strane u gomilicama vodi se i di se živ razgovor i prepiranje. Padaju šale i dosjetke.

- K rabri se, iko, i brani se pam etnijem bešjedama! Pla i jauk ne poma e ništa na sudu. Klin se klinom izbija, a bešjeda bešjedom ...

- Ne priznaji ništa, nego se odupri na sve etiri noge pa odbijaj..., ne daj na se!

- R avo m u je nekako sastavljena šjednica i sudanija, da je bog ubije! M nogo e m u drnuti.

- Teško onom kom e sudi savjetnik Ignjatija V rebac, to toliko sam o m ogu da ka em .

- A ko m u što ne ugarjeti O m eša M usti , ja ne znam ko e drugi...

Neko povika:

- Eto i'!

U sobi nastade grobna tišina, a optu eni nesvjesno zadržta i problije e kao krpa u obrazima. Siromah!

Po eše se kaobajagi iz raznih kancelarija skupljati i dostojanstveno ulaziti u sudnicu kao pravisci. Prvi u e savjetnik Ignjatija V rebac, ozbiljan, namrgo en, malo pognut, gleda preda se i nosi golem denjak spisa. Svi sko iše na noge.

Iza predsjednika sudanije ude brzim korakom i sjede na svoje m jesto branitelj, m lado m om e K ne opolje iva pogleda. Pod pazuhom nosi itav naram ak knjiga i spisa. Zabrnut je m nogo. Šuti i nešto piše prevru i neprestano

silne hartije pred sobom . Sam o katkad bacina optu enika pogled , pun zabrinutosti i sa aljenja .

Iza branitelja u oše ljudi iz naroda , prisjednici O m eša M usti i K ne opoljac Luka Pram asunac s perovo om . Sva trojica se kao plašljivo spustiše na svoja m jesta . Sam o oko debelih usana O m eše M usti a zaigrava upola prigušen osm jejak . Za njim a stup iše u sudnicu oba suca vo tanta , i , raskošno se razm e u i svojom "uredovnom " slobodom , okretnoš u i spretnoš u , sjedoše nadesno od predsjednika . Pokazuju se bezbri ni i ravnodušni prema svemu : optu enika i ne pogledaše ! Ve se sad na njima vidi da ne e mnogo pitati , niti e se odviše upletati u raspravu .

- M ogli bive i po eti sudaniju , am a eto nem a još "dr avnog" ! - re e suvo , ozbiljno i sam alo prikrivenom zlovoljom predsjednik rasprave , sudski savjetnik Vrebac .

N apošljjetku zaglav i vrata i "dr avni" , okošta i ple ata ljudina , srednjih godina i krupnih gra'orastih o iju . "D r avni" je dvadeset i devet puta dosad bio pod istragom , a "sve na pravdi boga i za etiri vola" ! I svaki se je put "oteo" , pa i sad tvrdo vjeruje u svoju staru sre u . I on je K ne opoljac , i im e m u je G ligorije Z lojutro .

- 'Brojutro ! - sapnu neko pokrupno iz jednog oška , kad se "dr avni" pojavi na vratima .

- Nekom je i zlojutro ! - do eka drugi , i silan se sm ijeh i graja di e u sudnici .

- Mir ! - oštro i zvani no viknu predsjednik sudanije , i , kad se graja sm iri , re e još zvani nije : Za rasprave , ovo što sad inite , ne u ni po koje blago trpiti . To poštovanoj *publici* unaprijed ka em da se zna na carskoj šjednici i sudaniji vladati po redu i zakonu . Sa carskijem zakonom u

ruci, koji je pun i prepun ljutije' i bijesnije' paligrapa, nadam se i Zbilja uvjeren sam da u ov e m o i postaviti m ir i red ... S obzirom , dapa e i s pogledom na paligrap 112, 113. i 114. - a ove paligrape podupire paligrap 218. to ka o , to ka b , i to ka c ka njenog zakona - izbaci u van svako ono lice i dapa e svaku onu osobu koja bude smetala carsku raspravu...

- a a liga njegov kne opoljski, kako kiti i veze! - u se opet prigušen sm ijeh i šap tan je .

- N a m o ju dušu , ko pravi sudac! V i e li samo koliko onije' paligrapa ima?

- A m a ostavi ti paligrape! M eni je udno sam o kako on zna onako vješto na švapski zanositi... S am o ne znam šta mu je ono pulici...

- T o je ko svijet..., narod što sluša raspravu i sudan iju .

- M o lim gospodina "dr avnog" da sjede na svoje m jesto - re e predsjednik , pa i sam sjede .

"D r avni", sjedaju i ljutito i osomo baci preda se na sto jednu knjigu - na svu priliku "ka njen i zakonik" - i pogleda optu enika pogledom punim neizm jerne m r nje , zlobe i pakosti.

Taj razbojni ki pogled zbuni optu enika, i on upola skoro ozbiljno viknu:

- Š to m e tako strašno gledaš, ako boga jedinog znaš! A ko me tako bude gledo onaj *pravi*, od m ene nem a ništa..., ja sam ve sad pe en i varen .

Sudski podvornik m etnu na duga ki sto pred predsjednika sudan ije krst, na injen od drveta, i dvije šipke u obliku

svijeća. Pokraj njih spusti i knjigu, *itab*, na kojoj će se muslimani zaklinjati.

U sudnici zavlada dubok, svečan mir, pun uzdrhtalog otkivanja, i predsjednik, bacivši zvanično pogled na sve strane, oglasi otegnutim glasom:

- Sudanija počinje!

Iza predsjednikovih suvih riječi: sudanija počinje, u kojim a je treperila nemila i ledena zvaničnost, optuženik se još jače uzne miri, skoro nesvjesno sklupe, prieblije stolu i zausti da nešto rekne, ali mu riječ zastade u grlu.

Predsjednik sudanije, okorjeli sudski savjetnik Ignjatija Vrebac, savblan i pun zadovoljstva s uspjehom svoga zvaničnog držanja i ponašanja, promijenio glas i meko, blago, otkinski reče optuženiku:

- Sinko, vidim da si se malo nešto ustrašio iako ovo nije pravi sud i prava carska sudanija. Kad je tako sad vođe, kako li ćeš se istom jadrno i kukavno braniti kad te *onamo* pozovu! Vidim, sinko, da u tebi nema mnogo krabre kne opoljske krvi, i to mi je baš u jednu ruku, a u drugu mi je ruku drago što ti zamišljaš da je ovo pravi sud - to ja i biću!... A ko kom isli da se mi vođe igramo sudanije ko kakva djeca, neka to odma' izvadi iz glave. Mi se vođe pripremam o i dogonim o kako ćemo se braniti kad iziemo pred pravi sud. Sinko i druga na pravdi boga zarobljena braćom oja, tako je danas vrijeme! Bez nauke, bez raznije'm ariveta, priskoćica i, da rećemo, doskoćica ne mereš danas nikud maknuti. Mi smo to u Kne opolju odavno videli, pa se u nas poselima držednice i sudanije, i ovom e kaurskom sudu najteže je osuditi Kne opoljca. Sad poslušaj, sinko Sinko: ovo na desnoj strani, to ti je najveći i najčmji dušmanin, - to je

"dr avni"! On 'vata sve *zle* bešjede tvoje, i raduje se nesre i tvojoj. Ono tam o, na lijevoj strani, to ti je branitelj, on ti je prijatelj, i krvi bi ti svoje u to io dok šjedi na onom mjestu. On 'vata sve tvoje *dobre* bešjede. A ja sam, ko na premjer, prešjednik, ja 'vatam i dobre i r ave bešjede. Oni na desnoj strani od mene, to su carski suci, ljudi od paligrapa i nauke, a ovi bo jaci, na lijevoj strani, to su: *'Ajd, Alija, nek' je vise vojske!*

- Molim, molim! - viknuše oba prisjednika.

- To je uvreda! Zar je to ravnopravnost! - uzvikuje kao bajagi razlju eno prvi prisjednik, O m eša M usti .

- N eka, O m eša! N e m u ti, ne cigan i!

- Molim, ja sam muslimanac, ja nisam Ciganin. Otac mi je bio Ciganin.

- N eka, boga ti, O m eša, ne pom etaj! - re e predsjednik sudanije blago, pa nastavi: - iko sinko , kad u eš u sud , nem oj se ništa bojati, i ono su ljudi. Oni se tobo e prave da su samo suci, i ništa više, a to je, sinko , jedna golem a la . ojek ostaje uvijek ojek , to dobro upan ti!...

- A m a, što se oni onako na šjednici prave ko sveci? Sve ti je to m irno i pobo no ko u crkvi? Zašto to?

- To ti je, sinko iko , zato, ako po em nijesi znao, da ti lakše drm nu što više m jeseći ili godina teške tam nice, ku e neobi ne, a da ti u onoj pobo nosti i svetiteljstvu i ne ošjetiš da to dolazi od ljudi ve od boga i pravde bo je!... Kad sam bio neke godine na radu u O ldenburgu, re e m i jedan Prajs: "Pretvaranju ljudskom mjere nema! Sve ti je, veli, na svijetu la , petljanje i pretvaranje". To, ka e piše u knjizi jednog nji'bvog velikog ikabastog u evnjaka.

Maloprije sam ti reko da ti je onaj, na lijevoj strani, branitelj, i da bi ti krv i u to io dok 'šjedi na onom mjestu e je sad. A kad bi'ga ja, po em , prebacio na desnu stranu, tebi bi pamet stala šta bi od toga ojekalo bilo, kako bi po eo ljuto goniti i optu ivati! Zar to nije pretvaranje?... Nego, sinko iko, kad dopaneš nesre e na pravdi boga, a svi smo m i vo e na pravdi boga...

- Jesmo, vala, svi! - garknuše sviko lici u jedan glas.

- Ja bi'ga u zlato okov'o koji bi m i vo e reko da je kriv.

- Ne moremo, brate Ignjatija, kazati da smo krivi kad nijesmo!

- Znam , bra o, znam . I ne treba da ka ete. Ne treba da griješite duše, a ne bi trebalo ni tijelo zaboraviti, jer je duša u tijelu, a ne tijelo u dusi. Nego" sinko iko, kad dopa heš nesre e i izi eš pred sud, brani se dobro i uzdaj se u svoju pamet ako je im aš. Ne priznaj nikad, sve zle bešjede pobijaj dobrim bešjedama. Najviše pazi što svjedoci govore. Ako ravo što govore, vi i sam o: "Molim boga i slavnog suda, to nije istina, to je samo jedna bijeda i m usaveda!" Kad najve u la govoriš, pretvori se i ugodi tako da ti bešjede istinito od srca teku, da ti iz o iju, iz ela, iz grla i iz sviju tvojije'rije i bije istina i sam o, što ho vele, istina!... A sad još sam o nekoliko besjeda da vam ka em , pa em o po eti sudaniju: da bi nam sudanija bila prava carska sudanija i rasprava - okrenu se predsjednik prema "dr avnom " - ti. Zlojutro, brklja i i dobro zanosi na švapski! U bacuj što više m oreš *nji'ovije* rije i u svoj govor, ko na priliku: dapa e, s pogledom , s obzirom , ako prem , dak len, do ti no. Nek 'ti iko bude i m uško i ensko kad govoriš. M iješaj jedno s drugim. Ako ti malo eglen bude i nerazumljiv, to nije ništa - to je dapa e istom onda dobro! Lju to optu uj i

nasr i na optu enika, udri ga sa sviju strana i zaspiga u paligrape, da se ispod nji' ne vidi!... A ti, dijete, - okrenu se branitelju - ubacuj i ti po koju *nji'ovu* bešjedu, ali malo manje od "dravnog", i brani optu enika ko brata što bi branio!... I ja u svakako zanositi: kako i koliko, to ja ve znam. Ti se, iko, brani prosto, onako seljaki, ali dobro pazi na bešjede... A vi, carski suci i prišjednici, upitajte i vi pokoju rije. Javite se da ste i vi i nem ojte drijem ati. Ali, doduše, da nam šjednica ljepše izgleda, morate malo i zadrijem ati, pa u vas ja opom enu ti kad to zatreba...

Najednom nenadno promijeni predsjednik sudanije glas i dranje, i sve ano, pogledavši na sve strane, krupno viknu:

- U ime boga velikoga, cara estitoga, carskog zakona i silnije carskije paligrapa, sudanija po inje!

Onda odmjerenom s jednom svetiteljskom mirno om privu e preda se golem denjak spisa, obori blago zem lji o i, i, zanose im alo u govoru, tihano i ubrzano prom rmlja, više kao za se:

- Danas ho e se voditi glavna carska rasprava i sudanija uporabom paligrapa 264, to ka *a i b* ka njenoga zakonika proti iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji... No, kako se zovete?

- M olim boga i slavnog suda, i današnju glavnu carsku raspravu, ja se zovem iro Trubaji - odgovori optu enik malo uznemirenim glasom.

Predsjednik, nem arno preturaju i spise i, ka obajagi tra e i nešto, re e i ne gledaju i optu enika:

- No, što to jest? Vi se, dakle i akoprem, ne zovete iko,

pravo iro Trubaji zvani Kul-ji .Da mine em o povaliti i osuditi pravednog ovjeka?...No, kako vam jest ime?

-M olim boga i današnju carsku raspravu, meni je samo ime irilo Trubaji .

-No, gospodin dr avni: ili vi tu ite iko, pravo iro Trubaji ,zvani Kul-ji , ili tu ite irilo Trubaji ?Ka ite tude nama svoje razloge!...

-Slavno sudiš e! -viknu grom ovito "dr avni" ska u i ustro sa stolice, i pošto po svoj sudnici zaokoli svojim strahovitim i krvni kim pogledom ,zlobno ga zaustavi na optu eniku, pa viknu još ja e i silnije: -Slavno sudište i veleu eni gospodine predšjedni e, pred vam a tude jest jedna polo ara, jedan prevarant, jedan vucibatina i verdekter, te napokon jedan upisni i opasni tat, ili, po bosanski, hajduk. To jest jedna ovde danas opasna osoba po doti no vlasni tvo, i on jest u eralu strah i trepet po svojoj onoj okolici. On imal dva ime i dva prezime, jer to njemu dobro, mlogo dobro jest... da se od carskije' oru nika lakše krije i pretvara: kako m u kad bude zatrebalo. Da re em o ovo: nekom jest ukradeno jan je i doti nik ka e da ga je ukral iko, pravo iro Trubaji ,zvani Kul-ji .Do u njem u carski oru nici, a on veli: "E , baš je lopov taj nesre ni iko, pravo iro Trubaji ,zvani Kul-ji .Ja sam ,znate, gospodo endari - tako se po bosanski veli carskim oru nicim a - ja sam ,znate, irilo Trubaji ". -D o godi se opet da svijet rekne da je nešto irilo Trubaji u inil *sal amao-o!* - re e "dr avni" i turnu ruku u d ep da poka e kako se krade i sakriva - a on veli: "E ,baš je lopov taj prokleti irilo Trubaji !Š ta je to opet ukro? Ja sam ,znate, iko, pravo iro Trubaji ,zvani Kul-ji ." I tako ,nikad kraja!...Zato is pogledom na to prila em slavnom ovom sudiš u da se ovaj opasni tat i

prevarant s obzirom na to što hoće u bludnju zavesti slavni sud, kazni po paligrapu 315, stavka druga ka njenog zakona! - završi "dravni" i ljutito tresnu jednom knjigom o sto.

- Nema vajde, braćo, gadno i Zloju trogoni i nasre! - u se jedan iz gomile sa dna sudnice.

- a ali 'njbv kne opoljski, kako li ti je svaki oštar na jeziku..., ko i sablja! - reče neko, igraja se diče.

- Mir! - viknu predsjednik i okrenu se prema optu eniku i branitelju: - No, šta budete rekli na ove bešjede gospodina dravnog?

Branitelj ustade, odbaci nekakvu 'artijicu na stranu, nakašlja se i poeme mirnim i odmjerenim glasom:

- Slavna sudanijo! Visokoslavni i dapa e veleu eni gospodine prešjedni e! U eni i pravedni carski suci, i vi, dobri i estiti ljudi iz naroda! Srce mi se moje cijepalo kad su voće pred namimalo as padale silne pogrde i rujne bešjede na ovu - prur i ruku na optu enika - na ovu samu dobrotu od ovjeka, na ovu plemenitu i estitu dušu, koju je zao udesi nekakva crna pom etnja bacila na optu eni ku klupu. S pozivom i uporabom 217. paligrapa ka njenog zakonika, ja odbijam, najljuće odbijam sve te pogrđne bešjede! - viknu ja e branitelj uzdrhtalim glasom, sijeavaju i ljutito o im ana "dravnog", koji se zlobno i zajedljivo osmjehivao. Odbijam sve to - još jednom ka em! - i molim slavni sud da, s obzirom na paligrap 318, to ka e, riješi da se današnja glavna rasprava i sudanija odgodi i da se još jednom, putem ureda i doti nije 'vlasti, izvidi i dapa e utvrdi da li je ovo na optu eni kojklupi poznati i opasni tat iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji, ili je ovo estiti mu irilo

Trubaji .S pogledom na sve re eno ,ja predajem slavnoj današnjoj sudaniji svoj prijedlog i molim da se vije a.

- Sudaniji su danas predana dva prijedloga: jedan od strane gospodina dravnog da se optu enik ,s obzirom na paligrap 315 ,stavka druga ka njenog zakonika, što ho e zavesti sud u bludnju, kazni, a drugi od strane slavne odbrane da se današnja carska šjednica i glavna rasprava odgodi i da se još jednom ,putem ureda i do ti nije 'vlasti, izvidi i dapa e utvrdi da li jest ovo na optu eni kojklupi poznati i opasni tat - po bosenski, hajduk - iko ,pravo iro Trubaji ,zvani Kul-ji ,ili jest ovo plem eniti i estiti mu irilo Trubaji .To su ,gospodo ,vaši prijelozi, pak e sud odstupiti i vije ati - završi predsjednik sudanije s jezivom ,zvani nom mirno om ,iustade, a za njim se šute i digoše ostali suci sperovo om ,pri oše jednom sto i u vrh sudnice, kraj prozora, i po eše vije ati.

Kad se iskupiše oko sto i a, hladno i dostojanstveno progovori predsjednik sudanije:

- Molim gospodina perovo u da vo e nam i, na temelju 321 .paligrapa, pro ita iz protokura do ti ne prijeloge odnosno gospodina dravnog i odnosno slavne odbrane, a gospodu suce i prišjednike molim da dobro po ute i onda s pogledom na to pa vije aju...

Perovo a, sav radostan što ion ve jednom po inje da "sudi", stade vešto iz zapisnika tobo e itati i nabrajati zbrda-zdola bez glave i repa, sasvim nejasno i nerazumljivo.

- O Krstane, pobogu brate, to si ti nešto kabasto zadro! Po kome li je to paligrapu? - do eka drugi prisjednik Luka Pramasunac.

- To ti je, brate Krstane, odve u eno! - viknu prvi prisjednik Om eša M usti . - Postidi eš nam gospodina prešjednika svojom naukom !

Me u slušaocim a koji se bijahu zbili, na zapovijed gospodina predsjednika, u dnu sudnice, osu se silan smijeh.

Savjetnik V rebac silno se uzruja, ali se svlada pa više kao za se zlovoljno promrmlja:

- Da! Naša visoko ista vlada zida andar'ske kasarne, a sud ostavlja da se pati i devera s ovom jednom ud ericom i za su enje i za vije anje!

- Tako je! - potvr uje prvi sudac .

- Nam i bivo e trebale dvije sobe: jedna za su enje a jedna za vije anje! - do eka drugi sudac, pa se okrenu drugom prisjedniku: - Š ta ti veliš, Luka?

- Boga mi, gospodini moji, ja ne velim ništa! Lahko je vam i tako eg lend isati: vi ste vladini, a vlada vaša! Take krupne bešjede, ako 'o ete, m eniko jednom , re em o kaz 'ti, tešaku i ne prili i govoriti o velikoj i visokoj vlad i...

- Tvoje su, Pramasune, bešjede na svom m jestu! - re e predsjednik sudanije, s puno iskrenog odobravanja i ozbiljnosti, i okrenu se prema slušaocim a, pa nastavi vrlo blago: - Bra o, u im e nu de - jer nemamo dviju soba - a ne u ime zakona, molim vas da budete mirni. Okrenite se svi tam o prema šjeveru da nas ne vidite i za epite uši da nas ne u jete kad budem o vije ali... Gospodina dr avnog, gospodina bran itelja i optu enika um oljavam s pogledom na sve okolnosti i prilike da pod svaku cijenu izi u napolje, koje e im ova slavna sudanija biti zakvalna, i

ko je ne bi valjalo da oni što uju, pa da poslije pobijaju ...

- A mogli bi' nam, gospodo, - prekide predsjednika Omeša Musti - i jednu veliku ljubaviniti, na koje vas nijedan carski paligrap ne sili... Mogli bi', to jest ujedno, i pripaziti da ne bi oklen iznenada banuo kerkem ajstor ili kljuar Nikolica...

- Dobar je naš Nikolica! - graknuše svi 'apsenici u jedan glas, gotovi da se tuku s Omešom. - Nikolice se ne treba bojati. Neka oni pripaze na onog krepalog Jovu!

- Dobri su oni svi - veli bolno Omeša Musti -, ali meni silni postovi, dunkeli i tvrdi kreveti srce moje o trgoše!

Kad "dravni", branitelj i optu enik izi oše napolje, a 'apsenici se okrenuše prema sjeveru i za epíše uši, pogleda predsjednik natmureno u perovo u ire e oštro:

- Ti, dijete, nisi ni za što! Mislio sam priloiti na visokoistu vladu da ti se od prvog svibnja povisi ajluk, a sad vidim da sam krivo mislio. ovjek se u idok je iv, vele blentavi B ošnjaci, a ova im bešjeda inije blentava...

- Pa to inije nji'ova bešjeda! - doeka prvi sudac. - To je naša... *ustrijska* bešjeda!

- Jest, jest, tako je! - potvr uje drugi sudac. - To je naša... *ustrijska* bešjeda, pa su je oni sam i pobošnjacili.

- Primili, pa je kriomice pobošnjacili, a to je u neku ruku ka njivo - re e predsjednik i dodade tiše: - Ovo ne bi trebalo pred gospodinom dravnim govoriti!

Prisjednici se skupili i skrušili kao uboge siro tice, pa šute.

- Da se vije a! - prekide šutanje predsjednik sudanije, i

opet oštro i natmureno pogleda u perovo u, pa onda po e mirno i odmjereno razlagati: - Sudaniji su predana - piši ovo, smetenja e boji! - okrenu se perovo i - i pazi dobro, jer bi mogla Vrkovna sudanija poiskati šjedni ke protokure i ine spise doti ne idapa e nazone rasprave. - Sudaniji su predana dva prijeloga, jedan od strane gospodina dravnog da se optu eni po paligrapu 315, stavka druga ka njenog zakona, kazni s obzirom na to što ho e zavesti u bludnju sud, a drugi od strane slavne odbrane da se odgodi današnja rasprava i da se putem ureda izvidi idapa e utvrdi da li se optu enik zove iko, pravo iro Trubaji, zvani Kulji, ili irilo Trubaji, koje molim da se vije a...

- Ja bi' njemu - veli ljutito prvi sudac - objesio o vrat i paligrap 315, stavka druga, s obzirom na to, nek' dobro upam tim arva bosanska kad je šela u bludnju zavesti ovu slavnu carsku sudaniju.

- Tako je! To su imoje bešjede! - odobrava još lju e drugi sudac.

- Šta vi velite, gospodo prišjednici? - pita predsjednik sudanije.

- Mivelim o, gospodine prešjedni e, ono što i ti veliš! - do eka prvi prisjednik Om eša M usti .

- Pa ja ne velim ništa.

- E pa ne velim o ni m i ništa! - dobaci drugi prisjednik Luka Pram asunac i sle e ram enim a.

Presjednik se nešto zamisli i, poslije m alog razm išljanja i šaputanja, re e prvom sucu:

- V i ajdete, gospodin tajnik, šta piše paligrap 315, stavka

druga?

Prvi sudac uze "kajenizakonik" i poe itati:

- Paligrap 315, stavka druga, kajenog zakonika od 17. kolovoza kiljadu osam stotina sedamdeset i devete godine piše: "Svako ono lice ili dapa e osoba koja ho e u bludnost zavesti sud, odnosno do ti ne vlasti jest kriva zlo ina, i kajnjava se od jedne do pet godina teške tavnice, ku e neobi ne, oštro gvo e, svako etm'est dana post i tvrdi krevet".

- A sad nam izvolite pro itati paligrap 391, to ka c. - re e predsjednik i nam ignu nešto prvom sucu.

- Paligrap 391, to ka c kajenog zakonika od 17. kolovoza kiljadu osam stotina sedamdeset i devete godine piše:

"Svakom optu enom licu ili dapa e osobi jest dozvoljeno i izvoljeno sve koji bi se mogli braniti i otimati kad na nji' digne tešku tu bu gospodin dr avni".

- Gospodo suci i prišjednici! - re e sve anim glasom predsjednik sudanije. - uli ste dva paligrapa: paligrap 315, stavka druga, i paligrap 391, to ka c carskog kajenog zakonika od 17. kolovoza 1879. godine, pa sad vije ajte i sudite pravo i po duši, koje ste se zakleli bogu i estitom caru!

N astade dubok tajac i tišina koju nenadno prekide 0 m eša M usti !

- Ja sam za ovaj drugi pravedni i dobri paligrap, i kod toga paligrapa um irem ! P iši odm a', perovo o! - završi vrsto i odrešito prvi prisjednik.

- A vi, gospodo? - pita predsjednik.

- Pa baš i ja molim - prihvati riječi drugi sudac - da se držim o ovog drugog paligrapa. Pravedno je i dapače je na temelju zakona da se optuženik smije svakako i sam braniti...

- I ja sam za to - veli prvi sudac. - Samo dodajem ispred sebe slavnoj ovoj sudaniji da se optuženiku ovo njegovo šavrdanje upiše u osudiu tešku okolnost.

- Ja se slažem sa bešjedama gospodina drugog suca i prvog prisjednika Omeša Mustića, a odbijam tešku okolnost gospodina prvog suca, jer je ionako biti dosta teškije 'okolnosti - veli drugi prisjednik.

- I ja sam zato da se odbije teška okolnost - reče predsjednik, pa nastavi: -S pogledom na sve rečeno u svezi sa § 391, toka c, odbija se prijedlog gospodina dravnog... Sad se ali vijećati o prijedogu odnosno slavne odbrane da se današnja glavna rasprava i sudanija odgodi, te da se ponova putem ureda i doti nije 'vlasti izvidi i dapače utvrdi da li se optuženi zove iko, pravo iro Trubaji, zvani Kulji, ili jest ovo irilo Trubaji, koje molim da se vijeća...

Uze riječi drugi prisjednik:

- Zazormije me u ovakvom uvjetnom gospodom išjediti, a kamoli govoriti, ali opet moram bešjediti. Ima jedna starinska bošnjačka riječ koja veli: bolje je devedeset i devet krivaca pustiti, nego jednog pravednika osuditi. Po toj bešjedi, pošto ne znamo sigurno da li je ovo zlo estiti iko, pravo iro Trubaji zvani Kulji, ili estiti domaćin irilo Trubaji, to molim slavnu današnju šjednicu da se optuženik pusti iz istra nog zatvora dok se

propitaju carske vlasti, jer se i vlasti mogu prevariti...

- Vlasti se ne mogu prevariti! - viknuše svi osim Omeša Mуста.

- Vlasti su vlasti! Zar se tako o vlastima govori? - planu predsjednik sudanije kao ris.

- Molim, molim! - brani se drugi prisjednik. - To je moj prijedlog koje molim da se vije a, a opet vam kaem da se i carske vlasti mogu pomesti i zbuniti...

- To je zloba! To nije istina! - prekide ga prvi sudac.

- To je dapa egrko isto na palitika, a ovo je sud! Ne dam o tome govoriti...

- Dokaze i razloge bemo - vi e drugi sudac.

- Dokaze i razloge na srijedu! - dodade još lju e predsjednik.

Pod pljuskom rije i i ljutih nasrtaja, nemo an da brani svoje pravi nomišljenje, drugi prisjednik se zbuni i ušuti. Samo što re e:

- Nek'bude tako kako vi b ete.

- Šta em o i kako em o? - pita predsjednik.

- Prijedlog odnosno obrane nek' se odbije - vi u oba suca.

- A ma po kom paligrapu? Svi ušutiše i zamisliše se.

- Mora se re i s obzirom na to što se odbija - veli predsjednik sudanije u velikoj nedoumici.

- Pa mi smo suci, mi moramo kako oboemo!

- Znam, znam, ali se mora reći s obzirom na koji paligrap odbija!

- Pa mi smo uvjereni da je ovo iko, pravo iro Trubaji, zvani Kui-ji - veli prvi sudac. - To je dosta!

- To nije dosta! - reče zlovoljno predsjednik i opet se zamisli.

Najednom se osu predsjednikovo suvo i izmoreno lice blagim i svijetlim osmijehom, punim tople i neizmjerne radosti. Međo, vrlo meko upita perovo u:

- E su ka njene vjerice?

- Evo i' - odgovori perovo a i dodade mu spise. - Tuj su me u spisima.

- Dobro je! - reče predsjednik i sav zadovoljan i radostan, poe itati: - Ka njena vjerica Okrugnog suda u Banjoj Luci: " iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji, grko isto nog vjerozakona, rodom i stojbinom iz Dugog Sela, nije kod ovog suda ka njen". Ka njena vjerica Kotarskog suda u Banjoj Luci: " iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji, grko isto nog vjerozakona, rodom i stojbinom iz Dugog Sela, ka njen je kod ovog suda s obzirom na paligrape 425, 456, 463, 47. i 483. na 10 odnosno 6, odnosno 7, odnosno 30 i odnosno 15 dana zatvora, sve za male kraje, provale i dapa e prevare". Ka njena vjerica Palitnog suda u Banjoj Luci: " iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji, grko isto nog vjerozakona, rodom i stojbinom iz Dugog Sela, otac sedmero djece, nepismen, više puta palitno ka njen, poznat je ovoj oblasti ko jedan prevarant i tat - po

bosancki hajduk. Imetka nema. Palitino vladanje sumljivo". Kao njena vjerica Carske andarm erije u Dugom Selu: "Iko, pravo iro Trubaji, zvan i Kul-ji, grko isto nog vjerozakona, koji se ali esto izdaje da jest irilo Trubaji, jest kod puanstva na zlu glasu stoje a osoba. Imetka nema. Palitino vladanje vrlo sumljivo. S obzirom na oru ni ke izvide ista osoba goji palitine sveze sa zloglasnim Davidom Štrbcom, koje se i ovom prilikom povjerljivo dostavlja toj slavnoj oblasti"... Spogledom na sve ove mlogocijenjene kao njene vjerice i dostave, sa osobitim obzirom ali na duboke kao njenu vjericu Carske andarm erije u Dugom Selu od 21. travnja, mora se odbiti...

- I dapa e odbija se! - do ekaše oba suca.

-... i dapa e odbija se prijedlog odnosno slavne odbrane! - završi predsjednik odsje nim glasom i sa rijetkim zadovoljstvom, pa onda polagano ustade.

Za asak se svi, šute i, povратиše i posjedaše na svoja m jesta, u najve o j tišini i sve anom raspolo enju. Gospodin "dr avni" branitelj i optu enik u oše i sjedoše na klupe, puni radoznalosti, o ekuju i s nestrpljenjem zaklju ak suda.

Lagano i odm jereno, s velikom duševnom m imo om i sigurnoš u, po e predsjednik razlagati:

- D anašnjoj carskoj sudaniji predana su dva prijeloga koje ona prim iti i vije ati blagoobnašla jest. Sa sviju strana i sa sviju to aka, spogledom na sve prilike i oko lnosti gledala jest ova carska slavna sudanija što m ore biti i šta ali ne m ore biti. Rešetala je i pretresala jest sve na sva sita i rešeta, vije ala je i ovo jest izvije ala: prijelog gospodina dr avnog da se optu enik spogledom na paligrap 315,

stavka druga, kazni, odbila je slavna sudanija s obzirom na paligrap 391, to ka c jer je ali optu eniku izvoljeno i dozvoljeno sve koje bi se mogo braniti i otimati. Glede, pako, prijeloga odnosno slavne odbrane da se današnja glavna šjednica odgod i s pogledom na osobu optu enika, isti prijelog ova slavna sudanija na temelju m logocijenjenije ka njenije vjerica Okru nog suda, Kotarskog suda i Palitkog suda u Banjoj Luci, s osobitim pak obzirom na duboku ka njenu vjericu Carske andarm erije u Dugom Selu od 21. travnja, odbiti blagoobnašla jest - završi svoje razlaganje predsjednik sudanije i pogledavši u gospodina "dravnog", branitelja i optu enika koji šu tahu, nastavi više kao za se: - Produ u je se glavna rasprava proti iko pravo iro Trubaji zvan i Kulji .

Pretrajaju i spise, predsjednik sudanije i ne pogledavši optu enika, upita ga:

- No, kako se *sad* budete zvaao?

Optu enik htjede nešto re i, ali se najednom tre, pa ušuti i kriom ice pogleda u branitelja. Gospodin "dravni" neprekidno ga oštro posm atra o im a punim zlobe i neizm jerne zlu radosti. Predsjednik, gledaju i blago u optu enika, o eku je s ledenom sveta kom ravnodušnoš u odgovor na svoje pitanje. U sudnici kao da drhti i trepti m uk la tišina, puna uzdrh talog o ekivanja. Najednom sko i branitelj:

- M olim boga i slavnog suda da se vo e nam i, na tem elju paligrapa 372, pro ita ka njena vjerica Carske andarmerije u - Dugom Selu od 21. travnja, pošto ali ta prijava grdno tereti optu enika. To je moj prijelog ...

Predsjednik, uvijek i svakad priseban i dostojanstven, re e

sve ano perovo i:

- Po sili svoje esti i po snazi svoje prešjedni ke i dapa e uredovne vlasti, s pozivom na paligrap 331, stavka tre a, zapovijedam da se doti ni spis pro ita!

Perovo a pro ita:

- K a njena vjerica C arske andarm erije u D ugom Selu od 21. travnja: " iko, pravo iro T rubaji ,zvani K ul-ji , koji se ali esto izdaje da jest irilo T rubaji , jest kod pu anstva na zlu glasu stoje a osoba. Im etka nem a. Paliti no vladanje vrlo sum ljivo. S obzirom na oru ni ke izvide ista osoba goji paliti ne sveze sa zloglasnim D avidom Š trbcom , koje se i ovom prilikom povjerljivo dostavlja toj slavnoj oblasti".

- O-ho! - viknu gospodin "dr avni" i sko i kao oparen sa stolice. - Slavno sudiš e! U porabom paligrapa 111...

- N a m oju dušu vješala! - u se prestravljen uzvik.

- E ,jadni iko, jadna tim ajka tvoja!

- Slavno sudiš e! - nastavlja brzopleto i zadihano gospodin "dr avni". - U porabom paligrapa 111, to ka a, to ka b, to ka c, to ka e, pril em na slavna carska sudanija da se, osim paligrapa kra e, iko, pravo iro T rubaji ,zvani K ulji sudi i osudi ko jedan, na prem jer, buntovnik i rušitelj U strije, pošto ali dobrano tu nam i poznato jest ko jest i što jest D avid Š trbac i pošto ova visokoista osoba ali jest opasna po monarkiju i Ustriju, koje m olim da se osudi na vješala...

D ok je gospodin "dr avni" govorio, predsjednik se neprestano m rštio. B ilom u je krivo, to se vidjelo na njegovom suvom i izm u enom licu što gospodin

"dr avni" svojim ispadim a ineuputnim predlogom ho e da pomete tok sudanije i da u njegov posao unese zbrku i pom etnju. Zato, kad gospodin "dr avni" završi svoj jedva razumljivi govor, re e oštro i odlu no:

- Po sili svoje esti i po snazi svoje predšjedni ke i dapa e uredovne vlasti, s pozivom na paligrap 331, stavka tre a, upu ujem gospodina dr avnog na redoviti put ka njene pravde!

"D r avni" se zbuni i jedva prom uca:

- Na temelju zakona blagoobnašo jesam ... - Ne na temelju zakona nego na temelju m oje prešjedni ke i dapa e uredovne vlasti! - prekide ga lju tito predsjednik znaju i unaprijed šta e gospodin "dr avni" re i. "D r avni" se zbuni i jedva prom uca:

- Ne na temelju zakona nego na temelju prešjedni ke i dapa e uredovne vlasti visokou evnoga gospodina sudskog savjetnika Ignjatija V repca blagoobnašo jesam prije log svoj vratiti sa lica m jesta današnje šjednice i visoko isti upu titi na redoviti put ka njene pravde. N adalje pako budem ovde objavil - strašno i silno viknu "dr avni" - i slavnom sudu i optu eniku da se budem , za slavu i procvat S tarodrevne m onarkije, vrsto dr ati za paligrap 111, to ka *a*, to ka *b*, to ka *c*, to ka *e*, koje molim da se ovo upiše u zapisnik do ti ne šjednice...

Predsjednik je gospodina "dr avnog" oštro posm atrao jedva podnose in njegov teški ineum jesni govor. Kad je izgovorio, on ga još jednom zajedljivim pogledom izm jeri od glave do pete, pa onda pogleda blago u branitelja koji se naglo di e sa svoje klupice i po e govoriti glasom punim m eke, ive i drh tave topline:

- Slavna sudanijo! A koprem gospodin dr avni vra a svoj prijelog sa lica m jesta današnje šjednice, molim boga i slavnog suda da se njegov visokosti i dapa e opasni prijelog ne upisuje u zapisnik doti ne rasprave i da se uop e odlu i od današnjeg su enja i vije anja. Slavna sudanijo! Moram se silno po aliti, moram plakati i cviliti pred bogom i ovim slavnim sudom kad vidim i ujem ovakve zlobne i pakosne prijeloge odnosno visokoiste optu be...

- Molim, molim! - prekida ga nabusito predsjednik. - Nije izvoljeno, i dapa e vam zabranjujem tak'e krupne bešjede pred sudom govoriti i vrije ati slavnu optu bu!

Branitelj se malo zbuni, pa još i vije nastavi:

- Molim boga, slavnog suda i visokou evnog i dubokopravednog gospodina prešjednika, ja nijesam nikoga vrije o niti u koga vrije ati! Sam o sam eljan i dapa e voljan da na licu m jesta današnje rasprave jakim bešjedam a odbijem bijedu i jednu m usavedu gospodina dr avnog koje jest blagoobnašo teretitim og branjenika. Ja branim , i u boga se dragog uzdam da u odbraniti, jednog estitog i poštenog ovjeka kom e u svoj Bosni i 'Ercegovini ravna nema...

- U kra i i lopov luku! - dobaci neko sa dna sudnice i silan se sm ijeh i graja di e.

- No, to dobro jest! - viknu gospodin "dr avni" i okrenu se prema slušaocim a.

- Mir! - silno se prodera predsjednik i obrnu se ljutito prema dr avnom :- alosno, do ista alosno, gospodin dr avni!

- alosno je, gospodin prešjedni e, - u se O m eša M usti
- što u ovim ka icam a nem a sira, a... O pet se di e graja i
smijeh.

- Slavna sudanijo! - nastav i bran itelj kad se graja stiša.

- Ja sam kastile i nam jerile tra io da se nam i vo e prou i
na licu m jesta ka njena vjerica C arske andarm erije od
21. travnja, koje sam uo da je opasna za m og branjenika.
To je, što tam o piše, sam o jedna bijeda i m usaveda! irilo
Trubaji i D avid Š trbac! irilo Trubaji , m ek, pitom , pun
ko šipak vjernosti za U striju i m onarkiju! D avid Š trbac,
zloban, pakostan, podrug ljiv , zajed ljiv ovjek koji ne
priznaje ni boga ni cara, ni patrike ni vlad ike, ni kalu era
ni popa, ni gazde, ni age... ojek , slavna sudanijo , koji bi,
ka e, istom onda m ogo m irno um rijeti kad bi se napio
aginske i andarm ske krvi! Slavna sudanijo , ja sam
branitelj, ali - viknu ja im glasom i uprije prstom u
optu enika - ovo je ve i branitelj! O vo je branitelj U strije
i m onarkije, ovo je krabri vojak carski, i evo, vo e na licu
m jesta slavnog suda, predajem ka njenu vjericu i cajgnis
krimilisterije iz Be a - završi branitelj, pri e predsjedniku
i predade mu ponosno jedan komad 'artije.

Predsjednik sa velikom zvani noš u prim i 'artiju i pro ita:

" irilo Trubaji , u civilu nazvan iko, pravo iro
Trubaji , zvan i K u-l-ji ..."

- E to što je b len tavi civilj! - prekide predsjednika
optu enik . - C ivilj ništa i ne radi nego izd ijeva ljud im a
imena... Predsjednik ga mrko pogleda i nastavi:

- Isti irilo Trubaji jest vjemo slu io estitog cara dvije
godine...

- Molim boga i slavnog suda! - u se neko sa dna sudnice.
- iko je otpuš en iz militera jer je mnogo io. Mogo je po
deset komisa na dan pojesti. Malo nije visoko carstvo
upropastio!

- Zato je on, molim boga i slavnog suda - nastavlja onaj sa
dna sudnice - prije nas sviju otpuš en iz solda ije. Veli
mu gospodin kapetan: "Ti, Trubaji u, ti nam budeš
carstvo upropastio!"

- Ti, bezobrazni e, da si odma' ušuo! - viknu ljutito
predsjednik. - Šta se nas bude ticalo što tvoj gospodin
kapetan govori! Vo em i im am o pred nam i visoko isti
cajgnis carske krismilisterije iz Be a u kom e piše: irilo
Trubaji palitiš ungeverlik! To na bosnacki izlazi da jest
optu en ik paliti no dobar ojek ... No, kako se budete
zvao? - obrnu se predsjednik optu eniku.

- Molim boga i slavnog suda, ja se u militeru zovem irilo
Trubaji, a u civilju iko, pravo iro Trubaji, zvani
Kulji.

- No, mi jesmo civilj, pa ho em o tebe zvati iko, pravo
iro Trubaji, zvani Kulji. Kako bude vašem ocu ime?

- Stanko, molim boga i slavnog.

- iv nije?

- Nije, molim boga i slavnog.

- Odaklen jeste?

- Iz Dugog Sela, molim boga i slavnog suda.

- Ka ite tude nam i, iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-

ji, kojeg ste vjerozakona?

- Ja sam srpske prekoslavne vjere, slavni sude! - sa nekim ponosom odgovori optu enik.

- Serbin, to ne dobro! - do eka prvi sudac i nam ršti se.

- To ne dobro serbske, ne dobro! To zaudara na barut! - dodade drugi sudac.

- Da, da! - promrmija predsjednik - vi jeste gerko isto ne vjere..., vi jeste jedan gerko isto njak.

- Molim boga i slavnog suda, ja Srb..., srpske vjere i zakona! - viknu optu enik, malo iznena en, i di e tri prsta.

- No, što se ti e ove slavne sudanije, vi morete biti i zvati se kako ho ete, visoko isto j ali v ladi to ne bude drago. Budite gerko isto njak, to dobro vjera kako i serbska. Kerst taki! - re e predsjednik sudanije i di e tri prsta.

- Da, da, kerst taki! - do ekaše oba suca i stadoše k lim ati glavom.

Optu enik je bio u velikoj nedoum ici.

- No, optu enik! - viknu predsjednik. - U inite po volji našoj velikoj i visoko isto j v ladi, i ka ite tude nam i da ste jedan gerko isto njak. To bude za vas dobro! - završi predsjednik zna ajno i pogleda u branitelja koji nešto nam ignu optu eniku.

- Pa kad 'o e tako slavni sud, eto bi u gerko isto njak! - odgovori optu enik izm ijenjaju i poglede sa braniteljem.

- No, dobro, - re e zadovoljno predsjednik i produ i: -

Budete pismeni?

- Ne znam pisati, molim boga i slavnog suda. I otac mi nije znao pisati...

- O enjeni jeste?

- O enjen sam , m o lim boga i slavnog suda .

- Decu imate, koliko?

- Sedmero, molim boga i slavnog suda.

- O na e m u djeca glave valjati! - u se opet uzvik sa dna sudnice. - B rani e ga po paligrapu 63 .

- Jeste ka njen i?

- Molim boga i slavnog suda, vi to bolje znate. Ima to u vašijem tev terim a .

- N o , m i sve znam o , h o e m o da ujem o ali tude od vas...

- M o lim boga i današnju visoku carsku raspravu , ja sam asli zaboravan ojek ... Ja se ne šje am da sam ikad bio ka njen .

- Perovo o! - viknu predsjednik. - Pišite tam o u protokur "navozito nepore en". - N o , vidite, op tu eni e , - nastavi predsjednik i podi e jednu 'artiju ispred sebe - vas tu i dr avno objesništvo u B anjoj Luci da jeste 17. srpnja po inili zlo in po paligrapu 249, 351. i 254. to ka c, i danas jeste se sastala glavna carska rasprava koja ho e tude da vam i sudi. S obzirom na re eno, pitam vas: im ate li kakvu protivost na koga suca ili prišjednika koji jesu danas u šjednici? To slobodno jest vam i re i...

- Pitam ja boga i ovog slavnog suda - viknu bolno

optu enik i stade ivo sijevati o im a na prvog prisjednika
O m ešu M usti a. - Pitam ja boga i ovog slavnog suda: je li
nas Srbove baš dotlen dovelo K osovo nesretno da nam i
C igani po inju suditi?! Sudiše nam tolike stotine godina
Turci, kauri, pa Š vabe, pa zar i C igani... V irauni? O grdne
li alosti naše! O crno K osovo, ni e te ne bilo! - viknu još
bolnije i uzbu enije optu enik.

- Molim slavnog suda! - sko i najednom O m eša M usti -
optu enik nišan i svojim bešjedam a na m e, a ja nijesam
Ciganin. Otac mi je rahmetli bio Ciganin, a ja sam jedan
pravi muslimanac... Da ovd i danas sudim, ja zato imam
uza se carsku opravu i siguraciju... Nami je prisjednicima
teško i nam i se nepravo in i. A ko koga osudi sud, veli se:
"Njega su prisjednici osudili". A ako koga slavni sud
pusti, onda ka u:

"A , šta znaju im ogu prisjednici! Sud je o jeka pustio!..."
To je, iko, alostno, a ostavi ti crno K osovo. A aloсно
je još i to što u ovim ka icam a nem a sira, a ja od ju e
nisam ništa okusio - završi O m eša M usti i sjede, a u
sudnici se di e graja.

K ad se graja sle e, ustade gospodin dr avni:

- Slavno sudiš e! udnovato tude jeste i m nogo
udnovato jest, pošto se i ja ali ho u sa optu enika slo iti
da se O m eša M usti odstrani sa lica m jesto današnje
glavne rasprave. Moji pako tude nisu razlozi crno K osovo.
O m eša M usti ko jedan C iganin ne zna što *moje* jest i što
tvoje jest, i on ne bude dobro i pravedno su iti. U vezi s
gore re enim pril em da se visoko ista osoba odstrani sa
lice mjesto. To je moj prijelog koje molim da se vije a.

Branitelj, koji je nekoliko sumnjivih pogleda izmijenio sa
optu enikom dok je gospodin "dr avni" govorio, ustade i

re e:

- Slavna sudanijo! Mene je m logo za udio govor
gospodina dravnog. On veli da se sla e sa optu enikom
da se prvi prišjednik Om eša M usti odstrani sa lica m jesta
današnje šjednice. To optu enik ali nije tra io. Optu enik
jest samo onako u vjetar govorio o Kosovu i Ciganima. I
ja i optu enik odajem o veliku est gospodinu Om eša
M usti u, pošto on ali ima carsku opravu i siguraciju da
sudi. Mi protivosti na gospodina prvog prišjednika
nemamo nikakve i molimo boga i slavnog suda da isti
ostane u šjednici. To je moj prijelog koje m olim da se
vije a.

- Sud e se povu i i vije ati o predanim prijelozim a - re e
mirno i hladno predsjednik i di e se, a za njim se digoše i
ostali lanoviosim Om eše M usti a.

Poslije podu eg vije anja i prepiranja, u kom e je drugi
prisjednik Luka Pramasunac svesrdno branio svog druga,
otvori predsjednik ponovo sjednicu i krepkim glasom,
punim zvani ne sve anosti, objavi zaklju ak suda:

- S pozivom na carsku deklemaciju od 28. kolovoza 1878.
godine u svezi sa golemom lesperinom krabrog i
visokoslavnog esarokraljskog generala neum rlog Jozipa
Pilipovi a od 31. kolovoza iste godine, te nadaije s
obzirom na veliku bešjedu m ilistra Andrašije na berlinskoj
sjednici od 28. srpnja te iste godine - odbija se prijelog
odnosno slavne optu be da se prvi prišjednik Om eša
M usti odstrani sa lica m jesta današnje glavne carske
rasprave, pošto jest ali u svim a gore recenim
deklemacijama, lesperinama i artikulama osigurana svaka
est sloboda i im etak starovnika Bosne i Ercegovine brez
razlike vjere. Prvi prišjednik Om eša M usti jest starovnik,
jest Bosanac, jest muslimanac. S pogledom na to i na

tem elju svij u gore re enije dek lem acija, lesperina i artikula ostavlja se visoko isti 0 m eša M usti , rodom i sto jbinom iz Te šanke kod Te šnja, vjerozakona m uslim anskog, u svojoj esti i estvovanju da idalje sudi iosu uje, a gospodinu dr avnom daje se od strane ovog suda ukor i prijekor što ne poznaje idapa e ne priznaje carskije' zakona i naredaba! - završi predsjednik sa jednom bizm arskom odlu noš u i bezobzirnoš u.

N a m ig predsjednika perovo a po e itati optu nicu:

"D r avno objesništvo u B anjoj Luci tu i iku, pravo i ru Trubaji a, zvanog K ulji a, 40 godina starog, rodom i sto jbinom iz D ugod Sela, gr ko isto nog vjerozakona, o enjenog, oca sedm ero djece, nepism enog, navozito neporecnog, s pogledom na to što jest isti dana 18. lipnja 1907. godine uzeo bez znanja i privole, a koristi svoje radi, Luki ulum u janje iz tora idvije ka ice sira iz m ijekara, im e jest ali doti no lice po inilo zlo instvo od kra e s obzirom na §§ 249, 251. i 254. c.

U pogledu toga is pozivom na to dr avno objesništvo u B anjoj Luci prila e da se odr ava glavna carska rasprava pred Okru nim sudom u B anjoj Luci; da se na visoko istu raspravu pozovu: 1. okrivljeni iko, pravo iro Trubaji , zvani K ulji iz istra nog zatvora u C mojku i; 2. svjedoci: D ane K ne evi i Josip Prokaska, carski oru nici, M ujaga A d i , trgovac iz G ornjeg Šehera, te privatni u esnik Luka ulum iz D ugod Sela; i 3. da se na visoko istoj raspravi pro itaju i proštudijeraju sva dokazala kao na priliku: oru ni ka prijava, broj 18, zapisnici istrage i izvida, broj 6, 11, 14, 15, 19, doktorska svjedod ba s obzirom na oci M ujage A d i a, trgovca iz G ornjeg Sehera igore po zakonu re enog svjedoka, broj 33, te napokon ka njene vjerice, broj 16, 17, 18, 19.

Obrazložjenje

U noć na 18. lipnja 1907. godine nestalo jest selaku Luke u lum u iz Dugog Sela bez znanja i privole istog Luke, a tu e koristi radi, jedno janje, po bosanski *terze*, iz tora i dvije ka ice sira iz m ljevara. Isti privatni ošte enik Luka u lum kao jedan ovjek od reda i zakona, a s pozivom na golem u lesperinu visokoslavnog i krabrog esarokraljskog generala Josipa Pilipovi a od 1878. godine jest ali pokra u carskim oru nicim a prijavio. U povodu slu benijeh obzira jesu carski oru nici Dane K ne evi i Josip Prokaska došli i uvide na m jestu lica uzeli, koje se jest dapa e te ajem izvida ispovertilo da je obadvije pokra e po §§ 249, 251. i 254, to ka c po inila zloglasna i na zlu glasu kod pu anstva stoje a osoba, im enom : iko, pravo iro Trubaji , zvani Kulji . U pogledu okolnosti prilika, a u nazo nosti privatnog ošte enika Luke u lum a, jest gore po zakonu re eni okrivljeni iko, pravo iro Trubaji , zvani Kulji , priznao i dapa e uva io pred carskim oru nicim a da je pokra e po inio, koje e visokoisti oru nici pod slu benom prisegom danas pred sudom posvjedo iti. S obzirom na janje u ko icu, jest ista prona ena i zakonito uglavljena kod M ujage Ad i a, trgovca iz G omjeg Šehera, koje e isti M ujaga kao svjedok pred današnjom slavnom sudanijom posvjedo iti da je ko icu kupio za 8 groša od okrivljenog ike pravo iro Trubaji a, zvanog Kulji a sve gore po zakonu re eno jest okrivljenik priznao i dapa e napokon uva io pred carskim oru nicim a u nazo nosti privatnog u esnika Luke u lum a.

Te ajem istrage jest ali okrivljenik prvotni iskaz iz tem elja; prevmuo, brane i se da su m u prazne ka ice *navozito* podmetnute od nepoznate osobe do ti no lica. Kasnije, pako, na drugom preslušanju u istrazi jest

okrivljenik i ovaj iskaz izvorno trude i da jest prazne
kalice u pogledu mjestu našao u šumi više kuće gore po
zakonu rečenog privatnog oštećenika Luke Huluma. Kad
su ga carski oružnici u postupanju službenih izvoda
upitali: "Pa ko bi onda mogao krađu izvršiti i sir pojesti?"
- odgovorio je okrivljenik: "Sigurno, kakvi vještici i stari
jazavci". (Sudna sudnica glas: I dvonogi.) Sva se ali gore
po carskim propisima rečena poricanja i vrđanja
okrivljenika ne mogu po § 460. uvaditi, jerbo jesu
posve izmišljena i netemeljita s obzirom na § 463. Isto
je tako protizakonito i netemeljito i petljanje okrivljenika
da je svjedok Mujaga Adisi slab u oči i da se jest samo
upoznao u njega, jer on navozito njemu nije nikad
nikakvu janju u košicu prodao.

Uvaživši sve prilike i teške okolnosti u svezi s aravim
glasom i vladanjem dotične osobe i prema svima
topoglednim paligrapima ka njenog zakonika jest iko,
pravo iro Trubaji, zvanik ulji, kriv zločina od krađe
§§ 249, 251. i 254. toka c. U povodu toga jest podignuta
optužnica u svima pogledima i obzirima temeljita i
opravdana.

"Dravno objesništvo:
Gligorije Zlojutro"

Dok se čitala optužnica, koju je sam glavom sastavio stari
i iskusni predsjednik, u sudnici je vladao dubok mir i
tišina. Pao je samo jedan jedini povik. Predsjednik
sudnice, saslušavši optužnicu sa zvanim noš u koja
zadivljuje svojom ledeno-sveanom mirnošću, dielblago
oči i stavio pitanje na optuženika:

- No, jeste vi razumjeli optužnicu i priznajete li u pogledu
optužnice da ste krivi zločina od krađe po §§ 249. 251. i

254, to ka c?

Optu enik, koji se za vrijeme itanja optu nice nemirno vrtio na klupi, sko i i po e odgovarati:

- M o lim boga i slavnog suda, sve sam ja urazumio što piše. Lijepo se u optu nici piše da su sir pokrali jazavci, bog i'ubio. O e jazavci bogme. Jazavci su vrlo pro drljive zvijeri, gospodini suci, ne znate vi to... I kradljiv i su, kradljiv iji su esto puta i od sam i' C igana. M i to seljaci, ako eš bolje poznajem o i od najve e carske gospode i sudaca - zaple e i udešava optu enik zam išljaju i u sebi da je pred pravim sudom .

Predsjednik se malo sm ra i u licu i onda se jetko osmjehnu.

- U optu nici ne piše da su jazavci pokrali sir, a ti, sinko, m oreš govoriti šta 'o eš i kako 'o eš. Tebi kao jednom optu eniku jest dozvoljeno i dapa e izvoljeno po zakonu sva im se braniti i o tim ati. M oreš i lagati i petljati do mile volje, ali najbolje bi bilo da priznaš, jer ko priznaje, pola m u se prašta. Sjeti se dobro da e iza tebe do i ovam o svjedoci koji e pobiti tvoje bešjede, i m i em o tebi kao jednom petljancu i la ovu te e suditi. Priznaj, sinko, i ob lakšaj duši svojoj sinji teret u pogledu zlo ina od kra e po §§ 249, 251. i 254, to ka c, - re e predsjednik m eko, gledaju i o inski u optu enika.

- M o lim boga i današnju slavnu carsku raspravu, kako da priznam kad nijesam kriv! - viknu optu enik ja e i stade m latiti rukam a, jer ga isuv iše ohrabriše blage rije i i um jereno dr anje predsjednika sudanije. - ist sam i prav sam ko od m ajke ro en. isti sam i svjetliji sam i od onog arkog sunašca što nam svim a sija i što e nam svim a za i...

Optu enik na jednom sav pogru en i potišten ušuti, i poslije male po ivke jauknu kao izvan sebe:

- Ej, Luka ulume, dušmanine moj, ku a ti se me u ku ama bijeljela od švapskije 'pozivnica ko zvijezda Danica me u zvijezdam a, što me bijediš na pravdi boga!

Predsjednik se sasvim sm ra i u licu i vrlo oštro re e optu eniku:

- U ime zakona, odgovaraj sudu! O v e ne pom a e nikakvo jadikovanje i proklinjanje.

- Ne daj se, iko, krabri se i o tim aj se! - osu se smijeh sa dna sudnice.

- Mir! - viknu predsjednik i obrnu se optu eniku: - Reci istinu, priznaj i olakšaj duši svojoj... Kako si se uvuko u mljekar? Ili si se uvuko kroz pod ili si obio vrata?

- M olim boga i estitog suda, što sam znao, to sam kazo u istrazi. Isprva sam m oro priznati, jer su me andari dušmanski tukli... Ja niti znam ulum ova m ljekara, niti sam kakav sir pokro. M ene ulum icarski oru nici sam o ban tu ju i bijede kod ovog slavnog suda što im nijesam pokoran i što im ne inim *temena*.

- A janje? - pita predsjednik i ne skida pogleda s optu enika. - Da nijesu jazavci i janje ukrali i prodali ko icu M ujagi A d i u iz G om jeg Š ehera? Z naš, u B osni smo, pa bi moglo i to biti! - re e predsjednik pakosno, a sva sudnica prsnu u raskalašan sm ijeh.

Optu enik, stoje i pod kišom sm ijeha i ogledaju i se zburnjeno oko sebe, najednom ivo di e o i prema predsjedniku sudanije, kao da mu je pala neka velika

m isao na um , i odrešito re e:

- Jazavci su sir pokrali, a pojeo ga je, kako ga vi zovete, glavom iko, pravo iro Trubaji, zvani Kulji, sa svojom enom i sedm ero djece...

- No slavnom sudišu bude tude poznato - prekide optu enika "dr avni", zlobno se cerekaju i - da jest iko, pravo iro Trubaji, zvani Kulji, pojel sir, am a tude nami ne bude jasno kako prokleti *jazbeci* jesu pokra ili sir.

- Stani, pakosna i zlurada dušo, što si toliko kidiso? - osorno se odsije e optu enik prema "dr avnom " i dodade u sebi: "O, kad bi smio ovako prema onom *pravom!*"

- No, iko, povjedite tude nam i kao budu prokleti jazbeci pokra ili sir i kako budete vi poja ili sir? - pita predsjednik sudanije, nam jerno zanose i isuv iše u jeziku, o igledno da se malo podsm ijehne "dr avnom ".

O ptu enik se vrsto ispravi i po e da kazuje:

- M olim boga i slavnog današnjeg suda, kaza u sve kako je bilo, kaza u cijelu istinu, pa eto vas i zakona, a evo mene i eno Zenice... Ja sam jedan ojek no nik. ("D r avni" zlobno m rm lja i nešto bilje i.) N ikad m i se ne da rano le i i zaspati. Pre drago m i je u no i, kad ena i djeca po legnu i kad ograne m jeseć, krenuti u no no odanje i šajcanje. Slobodan sam i po danu i po no i, jer m e selo i okolina poštiva i voli ko o i u glavi (branitelj nešto zadovoljno bilje i). Jedne no i, nekako pred pono , iziš'b sam bio u šajcanje, i u šum i iznad ku e ovog istog Luke ulum a iza jednog grm a opazim nekakvu gu vu i gom ilu: dobro se ne raspoznaje, a sve m i se inida je ivo i da se kre e. Zalupa m i srce u prsim a ko nikada. U stavim

disanje, korakim na prstima malo bliže, nadnesem ruku nad oči i šta vidim : tri jazavca! Jedan se prokletnik izvorna lea sa kaicom na trbuhu, koju vrsto drži prednjim nogama, a ona ga dvojica guraju i vuku. Ja po em lagano za njima, kriju i se da mene ne opaze i ne osjete. Izguraše kaicu ionog pod kaicom puteljkom na jedan zaravanak. Onaj se pod kaicom gicnu, kaica spade, ion se obrnu na noge, a lisastam u se glavica zabjelasala u nozi. Ja klisnu' i pope' se na jedan ravast grabi - jer jazavci, da oprostite, lete naravom jesto, me u krake - i viknu' im ozgoršale i se: "Morete li sam i? Oete li druga, krabra i slo na druino?" Sve tri se silno uznemiriše i uzvijiše uz grabi ne odmiu i se nikako od kaice. Njuške im se zabijelješe ko prepranavuna u nozi. Pojmiše se ko da e nasmuti na grabic. Mene obuze cijelom snagom duboka jeza i smrtno drktanje...

- Krabri se, iko, - viknu neko, a po sudnici se opet razli puni srda an smijeh slušalaca i lanova suda koji su sa ivom pa njom pratili optu enikovo kazivanje. Sam o se gospodin "dravni" neprekidno m rštio, pokazuju i zlovoljno lice, dok se je mladi branitelj zadovoljno smiješio osjeaju ikako ivahno i ubjedljivo kazivanje optu enikovo uti e povoljno na raspolo enje lanova sudanije.

- Mene obuze - nastavi optu enik zadihano, ubrzano, u o iglednom strahovanju da što ne izostavi što je sro io u glavi, daju iu nekim trenucima svojim govorom i kretanjem utisak kao da stoji pred pravim sudom. - Mene obuze ledena jeza i smrtno drktanje. Ste em e u grlu, kapa mi stade na glavi igrati i per in rasti. Nešto mi se navu e na o i, iu inim i se da jazavci po eše grepsti i penjati se uz grabi. Cvoko u i zub hma u smrtnom strahu viknu' koliko me grlo donosi: "Natrag, zlotvori! Natrag, 'ajduci

jedni i otm i ari tu e m uke! U -a! U-a! U-a!" Preko obam rlog sela i okoline krupno odjeknuše m o je besjede u visovim a, a neok len od torova uzavreše psi, dok nastade silan lom i bje anje jazav je kroz šum u. Lom i bje anje preko strana i potoka, lom i bje anje kroz provalije i surtulije - pobjegoše! V reva se pasa kod torova smiri i u šum i se sve u tiša ko da ništa nije ni bilo. Sam o m jeseć iznad svega na zemlji visoko i mirno svijetli, pun i okrugoko a l m a M u jage A d i a iz G om jeg Sehera, a ja na grabi u još jednako cvoko em zubim a pilje i u ka icu na zaravanjku ("D r avni" nešto bilje i)... K ad sam došo sebi, sišo sam sa grabi a inašo sam na zaravanjku, pored ove, i ovu drugu ka icu, obe pune sira. N ašo sam još i punu vre u neom la enije 'kukuruza, dva vijenca suvije 'krušaka i jedan poduga ak radiš lješnika, sve sam a jazav ija m iva i jestivo... Sve sam to odnio sebi, a po sebi, svojojku i i sirotinji, i jedno dva-tri m jeseća ljudski sam i v io sa svojom starom i sedmero djece. Ja ko ovako mislim: grijek nije od gorske zvijeri što go u grabiti gladnom i suvo tnom te aku km etu, koji se odrije davaju i agam a i koji se nije ni na pet B o i a i U skrsa im o im e om rsiti otkad je ušla U strija i otkad je preko Save prenio svoju m unduru onaj austrijski general što ga gospodin prešjedn ik sudanije o itava u zasonu... E to, m o lim boga i slavnog suda, kaza' po istini sve ako je bilo, pa sudite po pravdi i zakonu: eto vas i carskog zakona, evo mene i eno Zenice, ako sam kriv.

- D obro se i iko brani, a a ga njegov ranio! - u se jedan glas sa dna sudnice, pun radosti i unutarnjeg zadovoljstva.

- N a m o ju dušu, ljudi, ako ovako znadne govoriti i braniti se onam o na sudu, ode iko *vrajlos!*

- A m a iz ega izlaze ovako m udre i sm išljene bešjede, to je udo jedno!

- L ijepa je iko, pripovijest, nem a vajde kriti - veli, pakosno se sm iješe i i ešu i se iza uva, privatni ošte enik Luka ulum . - Ama, sinko, u tu ti pripovijest ne e niko pam etan vjerovati, kako ti je ono i reko naš poglaviti gospodin vakmajstor Dane K ne evi kad te je ispitivo u selu na m jestu lica. Dobro vezeš, iko, dobro, samo da se ne pom eteš...

O ptu enik potpuno svjestan o velikom utisku što ga je njegovu sjajno sm išljena obrana u inila i na sudaniju i na slušaoce, ivo se obrnu privatnom ošte eniku i prkosno mu dobaci u brk:

- L akše m alo, lakše, Luka ulum e! S aberi se, bolan, sud je ovo i teška su ovo carska gospoda. N ije ovo selo, alosna tim ajka, i ne sudi vo e šoca L i anina D ane K ne evi a nego pravda i carski paligrapi, ako po em nijesi znao.

Privatni ošte enik Luka ulum se zbuni, povu e se stidljivo u stranu i ušu ti.

Prelistavaju i veliki denjak spisa, predsjednik di e jednu pove u hartiju i re e optu eniku:

- V idite, okrivljeni e i dapa e optu eni e, vi jeste i pred oru nicim a i u istrazi pred sucom istra iteljem druk ije iskazali nego danas. Kako to?

- Molim boga i slavnu raspravu, što sam danas kazo, to je prava istina i tako je sve bilo.

- A šta sudu znate o ukradenom janjetu kazati? - re e hladno predsjednik i opet se upusti u zvani no prebiranje i

pregledanje spisa.

Optuženik je šutio ne dajući nikakva odgovora na pitanje predsjednika sudanije, koji je neprestano nešto prebiraio tražio po spisima. Velika zapara i tišina bijaše ovladala sudnicom. Samo se ulomuklo šuštanje hartije pod krupnim predsjednikovim prstima. Najedanput se javi mladibranitelj za riječi po e govoriti:

- Slavna sudanijo! Dravno objesništvo tu imoga branjenika irila Trubaji a da je ukroijan je Lukijulum u iz Dugog Sela. S pozivom na carsku deklemaciju od 28. kolovoza i s obzirom na golemu lesperinu generala Jozipa Pilipovi a od 31. kolovoza 1878. godine, te u svezi sa zakonima i otomanskim kanunima, po kojima se u Bosni i Ercegovini tu i i sudi, vo e; se danas ne bi smjelo nikako govoriti o kraijan jeta. Za turskog suda i po turskoj... otomanskoj pravizajan je se nije nikad ni tu ilo ni sudilo. U golemoj lesperini generala Jozipa Pilipovi a stoji napisano: "Vašie se obijajivašizakoni uvati i poštovati sve dotlen dok se novi zakoni ne objave narodu". Carski, otomanski zakoni ne gone za kraujan jeta, a po njima se i danas sudi, i oni se i danas dr e u velikoj esti i štimanju. S pogledom na carske, otomanske zakone od 7 ramazana, od 15 muharema, od 13 huseina i od 23 mujage u svezi gore re enom golemom lesperinom generala Jozipa Pilipovi a prila em im olim slavnu carsku sudaniju da moga branjenika irila Trubaji a pusti ispod su enja za kraujan jeta, jer gore re eni otomanski zakoni pobijaju paligrabe 249, 251. i 253. to ka c, na koje se ali poziva visokoslavno dravno objesništvo... Slavna sudanijo, radost me velika obuzima što je sudbina naredila da u današnjoj sjednici sudi i gospodin Omeša Musti, uvijek pravedan i mудар, koji se dobro razbira u šerijatu i

otomanskoj pravi i zakonima...

- Pa prilično se i ja razbirem u šerijatu i otomanskoj pravi!
- upade ponosito u rije branitelju prvi prisjednik Omeša Musti. - Po šerijatu i po starom adetu nije se gonilo a i sudilo ako ko, suvo tan i eljan mesa, u vati i zakolje jan je pa omrsi posno grlo. Merhametli su, bolan, turski zakoni i lijepa je turska prava! Nije se za turskog suda za svašto gonilo ko danas. Danas gospodin "dr avni" prilae na vješala ako ko, suvo tan i gladan, u vati šugavo pile i pojede bez znanja i privole...

- Dosta blebetanja! - viknu predsjednik sudanije, sav nam rgo en i narogušen, i prestrijeli vatrenim pogledom prvog prisjednika kom e zastade rije u grlu. - Ovo je sud, i vo e nije nikako izvoljeno i dozvoljeno slaviti turske zakone i tursku pravu - dodade stišanije i pogleda u branitelja koji nastavi:

- Ne poprimili i ne uva ili današnja carska sudanija m o j prijedlog odnosno optu enika u pogledu kra e janjeta, m nogo e pogriješiti, jer e ga posigurno uva iti V rkovna sudanija koja turske zakone dr i u velikoj esti i štim anju.

- E, gore se pravo *turski* sudi! Gore su sve sam i alm aši sa rukavom od dva aršina! - dobaci neko zajedljivo sa dna sudnice.

- Teško km etu sirom aku ako ga sudbina baci pred V rkovnu sudaniju! To toliko mogu sam o re i - u se još oporiji i zajedljiviji glas.

- M olim , m olim ! Tak' e bešjede nijesu za ovo m jesto, - viknu oštro predsjednik sudanije i pogleda u gospodina "dr avnog", koji se nespretno sprem ao na govor:

- Slavno sudiš e! Prijeloga odnosno slavne odbrane u pogledu krađe od janjeta nije ali nam jestu - po e gospodin "dravni". - Dravno objesništvo, oboru ano i poduprto sa sviju strana zakonima i propisima, protiv se silom zakona prijeloga odnosno slavne odbrane i prilae da se rasprava u cijelosti izvede i da se dokaz istine o ukradenom janjetu provede s pogledom na priloenu optuenicu, a po §§ 249, 251. i 253, to ka cka njenog zakonika. Pozivi na carske, otomanske zakone i na stare odete u svezi sa šerijatom ne mogu se ali uva iti pa dravno objesništvo prilae, ne sme u isuma § 347. parbenog postupnika da se prijeloga slavne obrane odbaci sa licam jesta današnje rasprave.

- Po sili svoje est i po snazi svoje uredovne vlasti, odbijam prijeloga odnosno obrane i nastavljam glavnu raspravu u smislu parbenog postupnika! - odgovori predsjednik sudanije dosta oporo i nabusito, i obrnu se optuenicu: - No, šta nam znate o janjetu re i?

- Molim boga i estitog suda, ja ne znam ništa o janjetu ...

- Zna e svjedoci... Ne ka pri u svjedoci, carski oru nici Dane Kne evi i Jozip Prokaska! - viknu zvani no predsjednik sudanije im ahnu rukom optuenicu da sjedne.

- Prepokorno javljam o da smo prišli! - odazva se na predsjednikove rije i krupna glasina, i pred sudaniju stupiše oba andama naporedo, s ukoenim vojnikim dranjem .

- Molim, ko jest od vas Dane Kne evi? - pita predsjednik gledaju inemarno u spise.

- Molim prepokorno ja sam Dane Kne evi, esarokraljski

vakmajstor iz Dugog Sela - odgovori vakmajstor
salu tiraju i.

- Da li poznajete, gospodine vakmajstore i vjerni carski
slu benie, ovog ovjeka nadesno, koji jest po dr avnom
objesništvu optu en u pogledu kra e janjeta i dvije ka ice
sira Luki ulumu iz Dugog Sela?

- Molim prepokorno, poznajem ga dobro. Ovo je jedna
opasna osoba po doti no vlasništvo, ovo je jedan
verdekte i upisni tat. Ovo je daleko poznata bitanga i
vagabund iko, pravo iro Trubaji, zvani Kulji, koji
nam tolike godine zadaje brige i posla...

- Sve te krasne i u evne bešjede povratite natrag,
gospodine svjedoe! - viknu zvani no predsjednik
sudanije i pogleda oštro u vakmajstora. - Vo e se ne
smije niko vrije ati. Ovo je sud, i vo e se o sva ijoj esti
i obrazu vodi ra un. Mine tra im o grdnja ni pogrda nego
istinu i samo istinu. Zapamtite da vi jeste pred sudom
sam o svjedok, a nikako esarokraljski vakmajstor D ane
K ne evi iz Dugog Sela, kom u u njegovoj slu bineka je
svaka est!

- Tako je! - dobaci mladi branitelj.

- Jest, jest, gospodine svjedoe, tako je! - do ekaše oba
prisjednika, zlu rado se osm jehu ju i.

- Molim, molim! - viknu još zvani nije predsjednik
sudanije. - N iko vo e po sm islu zakona nem a pravo da
odobrava moj postupak i m oje rije i osim sile zakona i
snage m oje ko li prešjedni ke to li uredovne vlasti.

- M o lim prepokorno, slavni sude, ja povra am što sam
reka - odgovori zbunjeno svjedok i ušuti, o ekuju i

skrušeno da mu se postavi pitanje.

Predsjednik sudanije stavio je još nekoliko kratkih pitanja, na koja je svjedok nejasno odgovarao pozivajući se neprestano na svoju "oružničku prijavu" i istrane spise. Drugi svjedok, Jozip Prokaska, po narodnosti češki, stoji i propisno pored prvog svjedoka, klimao je neprekidno glavom u znak odobravanja. To neprekidno klimanje glavom jedilo je predsjednika sudanije koji se je sve nemirnije vrpolio na stolici, gledajući mrko ispod oka na ubogog "Pemca".

- Dosta ve klimanja glavom koja je prazna ko prazna i rasušena kaca! - viknu ljutito i nabusito predsjednik sudanije i otpusti jednim pokretom ruke oba svjedoka, koji se stidljivo povukoše u stranu. - Neka pristupi sudu svjedok Mujaga Adii iz Gornjeg Sehera!

- Molim boga i slavnu raspravu, pristupio sam! - javi se Mujaga Adii i stade pred sudaniju.

- Vi ste Mujaga Adii iz Gornjeg Sehera? - pita predsjednik, prevrćući spise.

- Jesam i glavom i bradom! - odgovori odsječno svjedok.

- Vi ete se, Mujaga Adii u iz Gornjeg Sehera, u smislu ka njenog zakonika i parbenog postupnika po § 488. zakletida ete danas pred sudom govoriti istinu i sam o istinu u odnosu kupljene i kod vas zakonito uglavljene janje ekoice - razlae predsjednik sudanije, ustaju i sa stolice i stavljaju i pred svjedoka turski itab.

Za predsjednikom u dubokoj tišini i najve ojsve anosti digoše se i ostali članovi sudanije osim prvog prisjednika Omeše Musti a koji je kao musliman ostao da sjedi pri

polaganju zakletve.

- Položite ruku na kitab i govorite za mnom! - viknu predsjednik sudanije i poe da zaklinje: - Zaklinjem se bogom živim, sveznaju im i svemogu im ...

- Zaklinjem se bogom živim, sveznaju im i svemogu im ...

-... i svim što mi je najmilije na svijetu ...

-... i svim što mi je najmilije na svijetu ...

-... da u govoriti istinu i samo istinu!

-... da u govoriti istinu i samo istinu!

- Valahi! - podi e ja e glas predsjednik sudanije.

- Valahi! - prihvati rije svjedok još ja im glasom

- Bilahi!

- Bilahi!

- Talahi!

- Talahi! - izgovori svjedok ne predišu i posljednju rije zakletve punim i snažnim glasom, koji se razli u talasastom brujanju po sudnici, u kojoj drhtaše duboka i pobožna tišina.

Kad se zakletva završi, članovi sudanije opet dostojanstveno posjedaše, i predsjednik reče:

- Mujaga Adia iz Gomjeg Sehera, poznajete li ovu osobu, doti no lice desno od vas?

- Molim slavnu raspravu, ne poznajem ga samo ja. Njega

poznaje cili svit, poznaje ga svaki grm, svaka bukva. Ovo je iko Trubaji. Zovu ga još i Kulji em.

- Da li ste od iste osobe doti nog lica kupili janje u koicu koja jest kod vas prona ena i zakonito uglavljena?

- M o lim , slavni sude, ja sam janje u koicu zaista kupio od ovog ike, koga još zovu i irom , za osam groša zdrave pare.

- Da se ti, svjedo e, po em nijesi upozou optu enika? - uplete se u raspravu drugi prisjednik Pramasunac. - More biti da je tebi kakav drugi te ak prodo koicu, a?

- M ore biti, aga, da si ti šef? - uplete se va no i sa puno zvani nosti u raspravu i prvi prisjednik O m eša M usti . - M ogo si ti, dragi aga, i od drugog janje u koicu kupiti? Znaš V lah V lahu slu iko jaje jajetu, pa...

- K o V lah, šta V lah?! - zagrm ješe povici sa dna sudnice.

- Jezik za zube, V iraune jedan, S rbija vo e sudi!

- ekajte, ljudi, dok izgovorim - brani se O m eša M usti i nastavlja kao i da nije rekao rije *Vlah*, koja je izazvala uzburu m e u slušaocim a: - Znaš, dragi aga, S rb in S rb inu sli iko jaje jajetu, pa bi se m i, Turci...

- K o Tur in? T i Tur in? A jde sikter! - do eka ga svjedok prezrivo. - Ti si Ciganin, Firaun!

Predsjednik se sudanije vrlo zvani no nam rgodi i re e oštro svjedoku:

- Tur in netur in, C igan in necigan in, prvi prisjednik O m eša M usti jest po vjerozakonu m uslim anac, a u Bosni i E rcegovini sve se konta i uva ava po vjerozakonu. Pošto

ali tako glavni i vrhovni zakoni propisuju, pozivam svjedoka Mujagu Adia iz Gornjeg Sehera, da se drži u redu i da odgovara u smislu zakona na bešjede prvog prisjednika gospodina Omeše Mustića!

- Samo to 'b u da ka em - nastavi ozbiljno prvi prisjednik
- Srbin Srbinu sli i esto ko jaje jajetu, pa bi se mi, muslimanci, mogli prevariti i ogriješiti dušu, a to nam nije nikako u vjerozakonu. Zar nije tako, aga?

- Ono asli tako je. Mi smo muslimanci jedni ljudi od istine
- odgovori veoma meko i ponizno svjedok.

- To ja tebi i velim - uze opet rije prvi prisjednik. - Zato se, dragi aga, dobro promisli, dobro sve izvidi i providi, i dobro pogledaj optuženika, jer se jednom ra a i jednom umire, a ti si danas pred sudanijom ko jedan istiniti muslimanac izgovorio teške rije i: valahi, bilahi, talahi!

"Dravni" se najednom goropadno zdmu i viknu:

- U smislu zakona zabranjujem tak'e razgovore i namigavanja sa svjedokom! To jest po zakonu ali nedopustivo!

- Gospodine dravni, vi po zakonu ov e nem ata šta zabranjivati! - re e suvo i sa puno omalovaavanja predsjednik sudanije i obrnu se svjedoku: - Da li ste vi, svjedoke, kupili janje u koicu od optuženika kad je ulazio u grad na pazar ili kad se vra o s pazara?

- Molim slavnog suda, kad se vra o s pazara.

- E, vidite, svjedoke, vi ste u istrazi, preslušani kao svjedok, druk ije iskazali. Ove piše - veli predsjednik sudanije gledaju i u istra ne spise - da ste koicu od

optu enika kupili kad je ulazio u grad na pazar.

- More i to biti! - sle e ram enim a svjedok i oborio i. - Ne mogu slavnom sudu danas ništa posigurno re i, jer je to davno bilo, pa se zaboravilo.

- D a li ovo jest jan je a ko ica koju vi jeste kupili i koja jest kod vas zakonito uglavljena? - pita predsjednik sudanije di u i sa stola jednu krp u , koja je le ala pred sudom kao *corpus delicti*.

Poslije odu eg zagledanja i zav irivanja ko ica sa sviju strana, svjedok sle e ram enim a i u velikoj sum nji i nedoum ici re e:

- Mogla bi biti, a mogla bi i ne biti.

- D a li jeste, svjedo e M u jaga A d i u iz G ornjeg Sehera, ikad bo lovali od kakve o ne bolesti i m araza? - uplete se u raspravu i mladi branitelj.

- B oljele su m e o i više puta, i upravo mogu re i da nisam najzdravijeg vida.

- U doktorskoj vjeric i - veli predsjednik sudanije - o o im a svjedoka M u jage A d i a iz G ornjeg Š ehera piše da jest on slab u o im a, da slabo i teško raspoznaje stvar od stvari, osobu od osobe i da ima od davnina nekakav maraz u o im a... Svjedo e! - viknu ja e predsjednik. - Pogledajte dobro optu enika i ka ite nam slobodno i po duši da li jeste od njega kupili jan je u ko icu?

N a m ig predsjednika sudanije sko i optu enik s klupe i obrnu se licem u lice svjedoku koji ga dugo posm atraše.

- Sve m ise, iko, in i da sam od tebe nesretnu ko icu

kupio - re e svjedok i u nedoum ici sle e ram enim a.

- Ne griješi, bolan, duše! Tebe o i varaju. N ijesi ti od m ene ništa kupio, aga.

- Zar baš tako, iko? - upita za u eno svjedok.

- Jest baš tako, aga! Ne griješi duše, u d enet eš aga, a d enet ti otvoren stoji!

Svjedok ušu ti i nešto se kao duboko zam isli.

- ao m i je d eneta, iko, a sve m i se in i da sam ko icu od tebe kupio - re e svjedok poslije m ale po ivke, nekako teško i bunovno, kao da se iza sna probud io.

Predsjednik nemarno mahnu rukom i svjedok se, neprestano slije u i ram enim a, ukloni ispred sudanije.

Poslije kratkog preslušanja privatnog u esnika Luke u lum a i poslije podu eg itanja ka njenih vjerica i "in ih dokazala", predsjednik sudanije podi e sve ano glas i re e:

- U sm islu ka njenog zakonika i § 450. parbenog postupka prog lašujem da jest postupak dokaza istine u današnjoj glavnoj raspravi završen! Sad im ade rije gospodin dr avni da preda sudaniji u pogledu optu nice kona ni prijedlog. Nakon gospodina dr avnog s obzirom na doti ne zakonski i uredovne propise preda e sudaniji i gošpodin branitelj odnosno odbrane svoj prijedlog.

G ospodin "dr avni" se ponosito i gordo di e. itavo m u se lice nam ršti, a krupne m u se o i ispun iše i zasvjatliše neutopljivom zlobom i pakoš u prema optu eniku, koji se po e nem irno na optu eni koj k lupi vrp oljiti, nesvjesno osjeaju ive unaprijed svu nem ilu te inu rijeci kojim a

e ga zasuti gospo in "dr avni".

- Slavno sudiš e! - prolomi se krupna i hrapava glasina
gospodina "dr avnog", i u sudnici zavlada dubok tajac. -
Slavno sudiš e! Pred nam i tude danas jest na optu eni ku
klupu jedna vrlo opasna osoba po doti no vlasništvo u
smisluka njenog zakonika. iko, pravo iro Trubaji ,
zvani Kul-ji , jest ali uvena osoba u pogledu zlo ina od
kra e. Po dalekim carskim drum ovim a i hanovim a od
Crne Gore do Save vode selaci budu govorili i pri ali o
njegovim kra am a i lopov lucim a. On jest zadal strah i
trjepet na sve strane. U svom selu i okolini: e što vi e to
idi e! Slavno sudiš e! To i tako govori narod ineu evni
ljudi iz naroda. Za istu osobu jest ali izvani no, zakonito i
dapa e uredovno uglavljeno da je preko svake mjere
opasno po tu e vlasni tvo, što dokazuju vjerice K otarskog
suda u Banjoj Luci od 14. velja e, 1890. godine, broj 204.
i Palitnog suda u Banjoj Luci od 18 kolovoza 1890.
godine, broj 370, a da i ne spom injem o ka njenu vjericu
Carske andarm erije iz D ugot Sela i rije i gospodina
esarokraljskog vakm ajstora D ane K ne evi a na
današnjoj raspravi...

- Baš rije i gospodina esarokraljskog vakm ajstora D ane
K ne evi a ne morate spom injati - prekide "dr avnog" sa
mnogo omalova avanja i s neke visine predsjednik
sudanije - jer za jednog esarokraljskog vakm ajstora svak '
je lopov i verdekter ko se rodi u ovoj zemlji!

Pošljednje rije i predsjednika sudanije, izgovorene suvo i
zvani no, izazvaše silno oduševljenje i povike u itavoj
sudnici.

- Ljubim ti ruke tvoje i pravednost tvoju! - sko i
optu enik sklupe i po e obasipati poljupcima ruke

predsjednika sudanije.

- Molim, molim! - brani se predsjednik. - Nastavite u smislu zakona optu bu, gospodine dr avni!

- Visokoslavno sudiš e! - produ i "dr avni". - Nadalje jeste uredovno putom izvida, istrage i svjedoka uglavljeno da je ista osoba iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji, dne 17. lipnja u no i, bez znanja i privole, a svoje koristi radi, odnio janje, po bosanski *terze* privatnom ošte eniku Luki ulumu iz Dugog Sela, a dne 23. kolovoza te iste godine jest istom Luki ulumu nestalo dvije ka ice sira, što jest akoprem nedvojbeno u smislu istra nije 'spisa i iskaza svjedoka te ajem današnje glavne rasprave dokazano da je i ovu pokra u izvršio isti gore po zakonu re eni optu enik iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji, bez znanja i privole privatnog u esnika, a svoje koristi radi, im e ali jest po inilzlo in od kra e po §§ 249, 251, 253, to ka c ka njenog zakonika. Slavno sudiš e! Današnja odbrana optu enika jest samo jedna lijepa pripovijest kojoj ne more niko pametan vjerovati kako ono dobro i re e privatni ošte enik Luka ulum iz Dugog Sela. Šarena pripovijest optu enika da jesu jazbeci pokra ili sir, nem o na jest u smislu ka njenog zakonika, pošto su ali jazbeci gorske zvijeri. Kako šivo tinja, kako jazbec da se osudi!?!...

- Jazavac je ve osu ivan i osu en u ovoj zem lji, u ovom gradu! - dobaci branitelj, jetko se osm jehu ju i.

- I majmun, molim boga i slavnog suda! - ugrabi rije jedna grlata ljudina sa dna sudnice, i sva sudnica pršte u divlji smijeh i povike.

- Jest, dobro si to kazo: osu en je i majmun prije desetak godina tam o u Bišu! - uze opet rije branitelj. - Tamo se

je na vašaru bavila nekakva švapska komendija sa dva majmuna. Jedan od ta dva majmuna iskopo je jednom te aku oko. Sud je osudio komendijaša na novanu kaznu i onog majmuna na smrt, da se poslije 14 dana pogubi. U tom se komendija preselila na vašaru Prijedor. Kad je sudska komesija u Prijedoru dobila nalog da s obzirom na zakon izvrši osudu i pogubiosu enog majmuna, nije to mogla uiniti jer su oba majmuna bila vrlo slina, i sudska komesija nije mogla nikako da dozna ko je od ta dva majmuna onaj pravi, *osueni*. Tako se je osuenimajmun izbavio smrti... Ovim sam rekao da opomenem gospodina dravnog da se i *životinja* more osuditi s pogledom na § 388. ka njenog zakonika - završisa puno ponosa svoje razlaganje mladi branitelj i sjede.

Kad se iza braniteljeva govora buka i povici smiriše, produ igospodin "dravni" svoju optubu s puno srdbei i jetkosti, sijevaju i ljutito o im a ina branitelja ina optu enika:

- Visoko isto i visokoslavno sudiše! A koprem jest dravnom objesništvu poznat § 388. ka njenog zakonika, ne more se ali optu enik iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji, izvu i ispod ka nje koje ga *patri* po §§ 249, 251, 253, to ka c. Dravnom objesništvu u Banjoj Luci jest nadalje poznato da su jazbec imajmun osueni, ali su tam o bile druk ije prilike i teške okolnosti u smislu zakona nego danas vo e. Danas vo e jest u te aju rasprave zakonito uglavljeno da je u pitanju sto je i optu enik po inio zlo in od kra e i da jest isti ukro Luki ulumu iz Dugog Sela jan je i dvije ka ice sira. To jesu akoprem svjedoci carski oru nici Dane Kne evi, Jozip Prokaska i Mujaga Ad i iz Gornjeg Šehera, te privatni ošte enik Luka ulum iz Dugog Sela danas te ajem glavne rasprave iskazali i dapa e dokazali s obzirom na

sve topogledne paligrape i to ke ka njenog zakonika...
Veleoslavno sudiše! Dabe bi bilo da i dalje govorimo s
pogledom na optu nicu, jer je sve jasno i zakonito
dokazano: iko, pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji,
nedvojbeno jest po inilzlo in od kra e, jest povrijedio i
uvrijedio §§ 249, 251, 253, to ka c ka njenog zakonika!
Sve sudske i paliti ke ka njene vjerice i svi iskazi po
zakonu re enije' svjedoka dokazuju i dokazali su dajestu
pitanju sto je i optu enik vrlo opasna osoba po doti no
vlasni tvo, da jest verdektek, da jest daleko uvena
bitanga i vagabund, da jest napokon upisni tat, koji ivi od
kra e i u kra i ivotprovodi... Sam a dva njegov a im ena,
veleslavno sudiše, i dva brezim ena jesu tvrd i golem
dokaz istine da kod njega ne ide ništa isto i pošteno, da
on jest jedan obi ni selja ki kradljivaci upisni tat, koji se
zove i preziva onako kako mu kad godi da se zove i
preziva. Samo to petljanje i sam taj marivetluk sa dva
im ena i dva brezim ena dosta je veleslavnom sudišu da
m u odm jeri i odvali u sm islu zakona najoštriju i najve u
ka nju teške tavnice, ku e neobi ne!... V isokoslavno
sudiše! U strijska carevina jest dapa e i na Berlinskoj
šjednici od 28. srpnja 1878. godine u sm islu velike
bešjede m ilistra A ndrašije isprosila od sve sedam careva
dozvolu za ulazak i ukopaciju ove zemlje, da u njoj uvede
mir i postavi red i zakon. Zato m i danas i b em o red i
zakon; b em o da se zna ije je što; b em o da se ivo radi
i da se ne krade ni beg ni carevina, ni te ak ni le ak, kako
se to alipo bosnacki veli. V isoko isto i veleslavno okru no
sudiše! S pogledom na to i na sve gore re eno, i s
obzirom na velike prilike i teške okolnosti, dr avno
objesništvo u B anjoj Luci prila e da se optu enik iko,
pravo iro Trubaji, zvani Kul-ji, 40 godina star, rodom
i sto jbinom iz D ugot Sela, gr ko isto nog vjerozakona,
o enjen otac sedm ero djece, nepismen, navozito
nepore en, sudi i osudi povodom toga što jest isti dana 18.

lipnja 1907. godina uzeo bez znanja i privole, a svoje koristi radi, Luke u lum u iz Dugog Sela janje iz tora i dvije kaice sira iz mijekara, im jest ali po inil nedvojbeno zlo in od kra e sobzirom na § 249, 251. i 253. to ka c carskog ka njenog zakonika - napregnutim i prom uklim glasom , punim zlobe i pakosti, završi gospodin "dr avni" optu bu isjede, neprekidno strijeljaju i podm uklim pogledom i branitelja i optu enika koji se uzbu eno vrpeljio na klupi i m ijenjao boju u obrazima.

- Ljudi moji, ja opet velim : gadno i Zloju tro nasre - u se neko sa dna sudnice kad "dr avni" dovrši optu bu .

- Nije šala: pamet i nauka! V i e li ti sam o kako m u pri kraju vješto pokupi i poveza i rod i porod , i enu idjecu i selo otklen je, i godine koliko mu je, i vjeru koje je, i kra u koju po ini, i dom a ina koga ošteti, pa ga onda lju to ste e u nekoliko teška i gvozdena paligrapa... Jao , iko i Zenico crna!

- Jao, Zenico crna, vatrom izgorjela! - u se piskutljiv i glas privatnog ošte enika Luke u lum a, pun zajedljivosti i zlu radosti.

- Ne pregoni ni ti, u lum e, i ne budi tako zlu rad , jer: iz Zenice ikad, iz zemljice nikad!

- Veselite se, dušmani moji i dušmani pravde bo je, veselite se danas ili nikad! - viknu optu enik i, sav zajapuren u obrazim a, okrenu se prema slušaocim a, pa onda po e, um iljavaju i se kao paš e, pogledati u branitelja koji se m irno i dostojanstveno sprem aše na odbranu.

- Slavna sudanijo! - odjeknu nenadno zvonko grlo mladog

i okretnog branitelja, i u sudnici ponova nastupi grobna tišina, bez glasa i daha. - Slavna sudanijo! Poslije devet mjeseci u nog istra nog zatvora bacila je, ovo danas, crna sudbina na optu eni ku klupu jedno sam o poštenje i dobrotu od ovjeka. Ve devet mjeseci, veleslavna sudanijo, trune i gnjije u Cmojku i, odvojeno i daleko od svoje ku ice, od svoje slobodice i svoje sitne dje ice, estiti i carskim vlastim a prepokorni itelj i stanovnik Dugog Sela irilo Trubaji , u civilju nazvan iko, pravo iro Trubaji , zvani Kulji . Ovaj ovaku dobrotnju i isto poštenje od ovjeka jest veleslavna sudanijo, te ajem glavne rasprave gospodin dr avni ocmio a gore ne more biti! Nemaju i vrste dokaze i tvrde iskaze preslušanje svjedoka, gospodin dr avni se, u tom škripcu i neprilici, mašao za prazne i nevaljale rije i, da njima umrlja i pred današnjom slavnom carskom sudanijom ocmio ovu bistu i svijetlu osobu doti no lice, koje ve devet mjeseci trune u istra nom zatvoru na pravdi boga...

-... i za dvije ka ice sira i jedno janje! - dodade neko sadna sudnice, i smijeh se osu na sve strane, ak i oko okorjelih i zvani njih usana predsjednika sudanije zaigra se prikriven osmjejak.

- Veleslavna sudanijo! - nastavi prisebno i mirno odbranu mlad i branitelj, kao da ništa nije ni bilo: - U optu nici visokoslavnog dr avnog objesništva od 20. velja e 1908. godine optu u je se estiti irilo Trubaji , u civilju nazvan iko, pravo iro Trubaji , zvani Kulji , da jest dne 18. lipnja 1907. godine uzeo bez znanja i privole, a svoje koristi radi, Luk i ulumu iz Dugog Sela janje, *terze* iz tora, i dvije ka ice sira iz mijekara. Gospodin dr avni ne more ali pred licem današnje glavne rasprave da doka e da jest optu eni ka zaista po inio zlo in od kra e i povrijedio §§ 249, 251. i 254, to ka c, nego je udario u

pogrde i nevaljale rije i, ko na priliku: da jest optu en ik verdekter, da jest opasni i upisni tat, da se o njegovim lopov lucim a i kra am a pri a i govori od C me G ore do Save vode... N adalje jest gospodin dr avni, veleslavna sudanijo i vi prisjednici, vi pam etni i pravi ni ljudi iz naroda, reko za optu enika: sam o njegova dva im ena i dva brezimena jesu tvrd i golem dokaz istine da je on jedan obi ni selja ki krad lživac i up isni tat koji se zove i preziva kako mu kad godi. Kad bi gospodin dr avni, veleslavna sudanijo, koliko toliko poznavo ovu zemlju i narod, m islim da se onda ne bi ovako neprom išljeno razm eto praznim rije im a. B aš njegova dva im ena pokazu ju nam da on svom kraju ne zadaje strah i *trjepet*, kako to veli gospodin dr avni. O ptu eniku jest krš eno im e irilo, iro, ali ga svako od dragosti zove i od m ilosti m u tepa iko. Izvoli e nam ali i gospodin dr avni da se on im a koji zadaju strah i trepet, da se lopovima i krad ljivcima ne tepa! Njegova dva brezimena kazuju nam da jest on potom ak jednog bogatog i zen ilog plem ena, iz kojeg nije niko nikad krao i kom e nije u krvi da krade. T rubaji i su bili daleko uveno plem e sa svog bogatstva i velikog mala, u nji' su se 'iljadile ovce i sve ti je to bilo puno, sito i debelo, pa su i' i prozvali K ulji im a, to e re i: kuljavi, debeli, puni, siti... Izvoli e nam ali, opet velim, i gospodin dr avni da se ovom potom ku K ulji a ne m ore re i da je upisni tat i da m u je ve u krvi da krade...

- Vjeru mu njegovu, i dijete dobro isporavlja! - u se uzvik sa dna sudnice, pun u enja i odobravanja. - uste li ljudi, razum jeste li gospodin i suci, kako sve vješto poveza i jedno s drugim isporavi: biva, iki tepaju, a krad ljivcima svi znam o da se ne tepa; iko je izdanak K ulji a kojim a nije u krvi da kradu, pa ni iko ne m ore biti upisni tat! Pametno dijete!

- Pam etni sm o svi, sam o sre e nem am o! - dobaci neko izm e 'slušalaca i graja se di e.

- Mir! - viknu predsjednik sudanije sav bla en i zadovoljan sm išljenim govorom mladog branitelja, kom e mahnu rukom, da nastavi odbranu.

- K ako vidite, slavna sudanijo, baš ova dva im ena i dva prezim ena idu u prilog po zakonu re enom optu eniku, idu u prilog njegovom poštenju i dobroti. Ja, veleslavna sudanijo, ne u ali se vo e razbacujem sam o praznim rije im a i bešjedam a - neka to iniko je i dosad inio - nego u dapa e vrstim dokazim a i iskazim a zakletije' svjedoka iš erati stvarna istac sa dvije ka ice sira i sa jan je om koicom koja je prona ena i zakonito uglavljena kod M u jage A d i a, trgovca iz G ornjeg Š ehera. G ore po zakonu re eni optu enik jest otvoreno i iskreno - koje se ali rijetko doga a na sudu - pred današnjom slavnom sudanijom prizno io itovo da je zaista pojeo dvije ka ice sira privatnog ošte enika Luke ulum a iz D u gog Sela sa svojom enom i sedm ero djece. A li upitajm o se, veleslavna sudanijo, kako je optu enik irilo T rubaji , u civilju nazvan iko, pravo iro T rubaji , zvan i K ulji , do te dvije u pitanju stoje e ka ice sira došao? K ojim putom i na inom ? D a li kra om ili prevarom ? D a li on jest tu po inio zlo in od kra e i zakonski povrijedio §§ 249, 251. i 254, to ka c ka njenog zakonika, kako to ali piše optu nica visokoslavnog dr avnog objesništva od 20. velja e 1908. godine i kako to, veleslavna sudanijo, u sm islu optu nice nabacuje i tvrdi gospodin dr avni? T o treba na temelju zakona pro istiti i u red dovesti, pa e se odma'vi eti da je optu enik isti prav ko od m ajke ro en. Istina je, veleslavna sudanijo, da su carski oru nici pronašli ka ice u ku igore po zakonu re enog optu enika; istina je i to da on isprva nije m ogo niš eo

nikako da prizna pokra u od dvije ka ice sira nego se je otim o igovorio da su jazavci po inili kra u i da im je on isti jedne no i oteo, osim dvije ka ice sira, još i punu vre u neom la enije kukuruza, dva vijenca suvije 'krušaka i jedan poduga ak radiš lješnika. Kako vidite, veleslavna sudanijo, sve sam a jazav ja m iva i jestivo! Istom kad su ga carski oru nici u pogledu istrage i izvida na mjestu lica po eli nezakonito i dušm anski kundacim a tu i, istom onda je on prizno što m u se silom kundaka naturalo da prizna. Tako je, veleslavna sudanijo i vi pravi ni ljudi iz naroda, i ovaj put ko i uvijek pod andarskim kundacima prign javijena i prigušena pravda i istina!...

- O postove m u njegove, im ališan dobro kiti i veze! - o teše se uzvici neko licin i slušalaca u jedan m ah, i po itavoj sudnici d i goše se ivahn i i topli povici div ljen ja i odobravanja.

- Maleno je i neugledno je, bog ga vidio, ali mu je slatka i sm išljena svaka rije ! B istra i pam etna glava!

- Pam etni sm o m i svi, sam o sre e nem am o! - dobaci opet onaj prvašnji iz gom ile, ali za udo niti se graja di e, niti mu se ko na dosjetku glasno nasmija kao prvi put, jer svi b ijahu uprli poglede u m ladog re itog bran itelja.

- Jest, veleslavna sudanijo! - nastavi bran itelj s još ja im po letom i odušev ljenjem . - Poslije devet m jeseci m u nog istra nog zatvora, stupa gore po zakonu re eni optu enik na ovo uredovno mjesto da o ivi prigušenu pravdu i istinu; stupa dapa e na ovo zakonito m jesto, e ne sudi kundak esarokraljskog vakm ajstora D ane K ne evi a, nego u ena glava i duboka pam et visokog carskog, sudskog savjetnika i velem o nog gospodina Ignjatije Vrepca koji samo istinu tra i i sam o za bo jom i ljudskom pravdom g ine! I gospodin predsjednik sudanije uo je

danas istinu, da su jazavci pokrali sir i da je optu enik
irilo Trubaji jedne no i, pretrpivši veliki strah, oteo od
jazavaca sir, odnio ga ku i i pojeo sa svojom starom i
sedm ero djece. Po sm islu ka njenog zakonika i po §§ 249,
251. i 254, to ka c, jazavci su po inili zlo instvo i pokrali
sir. O ni su zlo inci i na nji' trebalo bi da se obori gospodin
dr avni. G ore po zakonu re eni optu enik, kad je od
jazavaca, od divlje gorske zvijeri, oteo sir i ostale one
stvari, nije, veleslavna sudanijo, u inio ništa r avo, ništa
zlo esto i ništa po zakonu ka njivo. U inio je ono što bi i
svaki od nas u tak 'oj prilici u inio. I iskaz privatnog
ošte enika Luke ulum a na današnjoj glavnoj raspravi
svjedo i da su zaista jazavci potkopali m ljekar i po inili
kra u. Kad ga je gospodin predsjednik sudanije te ajem
preslušavanja upito da li m ore podsigurno prosvjedo iti da
provala pod m ljekarom poti e od ljudske ruke, odgovorio
je privatni ošte enik Luka ulum iz D uog Sela: "E, to ne
m ogu na dušu uzeti, jer je jam a pod provaljenim
m ljekarom nekako udnovato došla!" D aklen, provala ne
poti e od ljudske ruke: m ljekar nije provalio optu enik
irilo Trubaji, u civilju nazvan iko, pravo iro
Trubaji, zvani K ulji nego gorske zvijeri, jazavci! D a su
zaista jazavci potkopali m ljekar i po inili u sm islu,
ka njenog zakona kra u od dvije ka ice sira, m ore se i
o tuda vi eti što današnji jazavci nijesu ostali onaki kakvi
su bili za turskoga suda i otomanske prave, nijesu ostali
povu eni i m irni u svojim jazbinam a. Kad je, veleslavna
sudanijo, zastupila Ustrija, odma' je od naroda pokupljeno
oru je i data je svakom prava i sloboda osim te acim a i
radnom narodu. I pop, i pratar, i 'oda, i gazda, i beg i aga,
i subaša, sve se to ad am ijski isprsilu u ovoj zem lji, pa
deblja i tovi se, plivaju i u ustrijskoj pravi i slobodi. A
radni narod i te aci bez prave i slobode, bez oru lja i bez
pom o inisa koje strane, a sa dvije strane navalile zlosti i

napasti: iz aršije 'ajduci, a iz gore vuci i jazavci...

- To i tako neizvoljeno jest pred carskim sudiš em govoriti! - planu gospodin "dr avni" na branitelja i sko i kao razjaren ris na stolice. - To dapa e ali jest gr ko isto na palitika!

I predsjednik sudanije planu, ali ipak se svlada, pa vrlo uzdrhtalim zvani nim glasom re e:

- Po sili svoje esti i po snazi svoje koli uredovne toli predsjedni ke vlasti, a po § 318. parbenog postupnika, pozivam sa ovog m jesta na red im ir gospodina dr avnog da ne uzbujuje i ne spre ava te aj glavne rasprave koja se ali danas vodi prema propisim a §§ 249, 251. i 254, to ka c ka njenog zakonika!... Gospodine branitelju, produ ite i ka ite što još nijeste u odbranu kazali a m islite kazati.

- Vala, ljudi, Vrepcu mjere nema! - di e se sa dna sudnice izm e u slušalaca tihan i jedva ujan povik, i sve se opet sm iri i u tiša.

- Veleslavna sudanijo! - nastavi odbranu branitelj bez i najm anje zbunjenosti, sa puno m irno e i prisebnosti u govoru i dr anju. M ore se gospodin dr avni lju titi i vikati koliko 'o e da je m alo prijašnj a m oja rije *gr ko isto na palitika*, ali e ostati uvijek istina da su danas jazavci druk iji nego što su bili za turskog suda i o tom anske prave. im su, veleslavna sudanijo, osjetili da je U strija oduzela narodnu slobodu i oru lje, jazavci su se grdno izbezobrazili. N ajprije su se po eli vrzati oko njiva i usijeva, pa onda udarati na staje i ambarove, dok se neke godine dvojica ak uslobod iše i padoše na krsnu slavu Stojanu G atari u iz Lokvara...

- Došli ljudi na pi e! - dobaci neko izme 'slušalaca, i sm ijeh se razli po itavoj sudnici.

- Jest, došli ljudi na pi e - prihvati rije branitelj - ali se udnovati gosti ne svideše nekom starom Belem ezu, koji se poboja da bi moglo om aliti pi a i jestiva, pa pograbi s drvljenika sikiru i pogna ih u planinu, ali u planini u'vati Belem eza sa sik irom carski šum ar i viknu: "Sikiru ovam o, ti si sjeko carsku šum u!" Poslije ga na pravdi boga osudi še na veliku globu i 'aps, pa se i danas u narodu ka e kad se kom e što nepravdo i iznenada dogodi: "Prošo ko stari Belem ez kad je jazavce gonio sa krsne slave Stojana G atari a!" ... Veleslavna sudan ijo! S pogledom na sve re eno jest sigurno i osvjedo eno i zakonito uglavljeno da su jazavci, ovak 'i kakvi su, mogli biti i dapa e bili su po initelji zlo ina od kra e u sm islu §§ 249, 251. i 254, to ke c ka njenog zakonika... Što se ali pako ti e ukradenog janjeta, svjedo anstvo jedinog svjedoka M u jage A d i a iz G omjeg Šehera jest slabo i netem eljito. Gore po zakonu re eni svjedok jest te ajem rasprave samo slijego ramenima i u velikoj nedoumici odgovaro na pitanja gospodina predsjednika sudanije. Njegovo se svjedo anstvo ne m ore nikako uva iti i od slavne sudanije poprimiti kao temeljito i zakonito. Ali, ako bi veleslavni sud uva io i poprim io - u šta ja nikako ne m ogu povjerovati - iskaz i svjedo anstvo svjedoka M u jage A d i a iz G omjeg Šehera, onda se ja s pogledom na golem u lesperinu visokoslavnog esarokraljskog generala Jozipa Pilipovi a pozivam na carskootom anske zakone od 7. ramazana, od 15. muharema, od 13. huseina i 23. m u jage, koji zakoni ne gone za kra u janjeta, a po njim a se i danas sudi i oni se i danas dr e od slavnoga suda u velikoj esti i štimanju... Veleslavna okru na sudan ijo! S obzirom na sve gore re eno u odbranu i s pozivom na sve

olako tne okolnosti i prilike prilom da se optu enik
irilo Trubaji ,u civilju nazvan iko ,pravo iro
Trubaji ,zvan iK ulji ,isto nog vjerozakona, o enjen,
otac sedm ero djece, nepism en, navozito nepbre en riješi i
pusti ispod su enja, pošto on nije ali dana 18. lipnja 1907.
g. uzeo bez znanja i privole, a svoje koristi radi, Luki
ulum u iz D uog Sela jan je iz tora i dvije ka ice sira iz
m ijekara, im e bibio po inio zlo in od kra e u sm islu §§
249, 251. i 254. to ka c ka njenog zakonika. A li ako bi
ipak veleslavna sudanija nekim putom ina inom došla do
svjedo anstva da pri optu eniku im a neke krivice - u što
ne biniko m ogo povjerovati poslije današnje rasprave - to
m olim veleslavnu okru nu sudaniju da pri su enju
uporabi § 63, kako ne binedu na porodica stradala, dalje
da uzm e u obzir dugi istra nizator, nepism enost i
zanem areniodgojoptu enika kao olako tne okolnosti i
prilike - završi odbranu branitelj, sav bla en iuzbu en, s
puno vjere i uvjerenja da je kazao sve što je trebalo kazati.

Predsjednik sudanije kao da se tr e iz dubokog
razm išijanja, di e pokunjenu glavu visoko iznad debelih
sudskih spisa, obuhvati velik im pogledom itavu sudnicu i
viknu sa puno sve anosti i zvani nosti:

- Današnja glavna carska rasprava, koja jest vo ena po
smislu §§ 249, 251. i 254, to ka c ka njenog zakonika
protiv optu enog ike, pravo ire Trubaji a, zvanog
K ulji a, zak lju u je se i sudanija se povla ina vije anje i
odluku!

Pri pošljednjim rije im a lagano i odm jereno di e se
predsjednik sudanije i pokupi sa stola itav denjak spisa.
Za njim se mirno i dostojanstveno digoše i ostali lanovi
sudanije i okupiše se u vrh sudnice da vije aju.

Predsjednik sudanije sjede i zguri se nad jednim sto i em ,

koji je sav bio prekriven debelim spisima, pa se stade
m rštiti i naprezati da po jednoj staroj osudi sastavi *glavu*
ikine osude. O ko sto i a su m irno i nepom i no, bez
g lasa i daha, stajali suci i prisjednici sa perovo om
o ekuju i da po ne vije anje.

- O v e se ne m ore vije ati. O dve je tijesno i nezgodno! -
re e predsjednik sudanije vrlo zlovoljno. - Mi bi' se morali
povratiti na svoja stara m jesta, a dr avni, branitelj,
optu enik i svi ostali slušaoci trebalo bi da izi u napolje
dok se ne svrši vije anje i odluka. Sam o, eto, ne znam o da
li se vratio kerkermajstor sa raporta?...

- Molim boga i slavnog suda - u se iz gom ile slušalaca
g las K oste pucera, koji se neoklen na e u sudnici -, vi se
morete slobodno povratiti ovamo dolje na svoja stara
m jesta, a m i em o svi izi i napolje. Kerkermajstor se
vratio sa raporta i odveo sve ene osim Jelke edom orke
na V rbas. O nu suši avu kljusinu, Jovu klju ara, zadr ali
su jutros u bolnici, i tako je osto i posto nad C mom ku om
jedini gospodar naš dobri klju ar N iko lica. O n zna sve, zna
i da se sudanija vodi, ali šu ti i pravi se nevjest. E no ga
sjed i na basam acim a, puši svoju lušu, pregovara se nešto
sa Jelkom edom orkom i veli: "Pjevaj, Jel e, m ladost
pro e! Pjevaj, neka se narod m alo proveseli pod m ojom
upravom i komandom!"

R ije i K oste pucera izazvaše bu no odušev ijenje i
uzbudljive povike m e u slušaocim a koji su sa strahom
pratili tok sudanije strepe i da bi m ogao svaki as
iznenada udariti tam ni ar ili klju ar Jovo. S njihov ih
pritisnutih i izdrhtalih duša svali se sinji teret strahovanja,
i svi, osim lanova sudanije, pohrliše napolje, vode i
optu enika izm e u se kao m ladu i pjevaju i 'apseni ku
pjesmu:

*Sve subota po subota:
M eni do e osuda,
A ja tužan u tavnici
Pjevam pjesm u žalosnu.*

alobitna 'apseni ka pjesm a, pjevana sam nogo bola i prastare ovjekove tuge za otetom slobodom, oiv je ledene tamni ke zidove, zatrese umrtvljenim elijam a i zadahnu i zapljusnuivotom i svje inom C rnu ku u s kraja na kraj, s vrha do dna. Sa sviju strana i iz sviju elija prihvatiše 'apsenici pjesm u koja je u tamnici spjevana i koja se samo u tamnici pjeva, i sve uzavrije u bezmjerno uzbudljivom i neobuzdanom klicanju i natpjevanju. Kad se natpjevanje i povici polagano smiriše, izdišu i u ledenim zidinama, pisnualobitno glas Jelke edom orke, isti zvonak kao srebro:

*Aj, duga dana, duga dana
U zla gospodara!*

- Neka Jelka edom orka pjeva i tuguje - re e predsjednik sudanije više kao za se, kad posjedaše na stara m jesta - am i em o vije ati. Danam osuda bude prava carska osuda, moram o nekako i im ena podesiti. Ja u se u osudi pisati Ignjac Vrebacovski, ti, prvi su e, G abrijel Javorovski, a ti, drugi su e, Jozip Lesiecki. Prisjednici O m eša M usti i Luka Pram asunac m ogu u osudi ostati ko što i jesu. Perovo a neka nam se zove Pranjo Pranji, dom a i ovjek, katolik. D ravnog em o m alo prekrstiti i pisa emo ga u osudi Gregor Zlojutrovski, a branitelja Dane Dim kovi ... Šta vi m islite, gospodine sudbeni tajni e Javorovski, - prom ijen i predsjednik sudanije glas i dr anje obra aju i se prvom sucu - da li jest optu enik s obzirom na provedenu raspravu kriv za zlo in iz §§ 249, 251. i 254, to ka c ka njenog zakonika, i akoprem jest kriv,

koliku onda ka nju da m u po zakonu od m jerim o?

Prvi se sudac duboko zamisli i poslije podueg
razm iŝljanja re e odsje no:

- Nedvojbeno jest optu enik u smislu zakona kriv u
pitanju stoje eg zloinstva i ja prilae m da m u se od m jeri
ka nja od etiri godine teške tavnice, ku e neobi ne.

Predsjednik sudanije, koji je ve bio za se stvorio osudu,
zabezeknu se kad u odgovor prvog sudije i obmu se
drugom sudiji votantu:

- Kuda vaŝe m iŝljenje i vaŝa pamet dere, gospodine
sudbeni pristave Lesiecki, u pogledu krivnje i ka nje gore
po zakonu re enog optu enika?

Drugi se sudija tako e duboko zamisli. Poslije dugog
razm iŝljanja i utanja re e:

- Moje m iŝljenje i moja pamet jest ali zato da jest gore po
zakonu re eni optu enik skrivio zloin od kra e, i poŝto
nedvojbeno ka njeni zakonik za tak'a *zlo e la* propisuje
ka nju od jedne do pet godina, to prilae m da se
optu enik osudina etiri godine teške tavnice, ku e
neobi ne, oŝtro gvo e, svako etm'est dana post i svako
sedam dana tvrdi krevet.

Predsjednik sudanije joŝ se viŝe zabezeknu i iznenadi
odgovorom drugog sudije votanta, pa se obrnu prvom
prisjedniku i re e:

- Prvi prisjedni e, Omeŝa Musti u, kuda vaŝe m iŝljenje i
vaŝa pamet ŝiba idere u pogledu krivnje i ka nje gore po
zakonu imenovanog optu enika ike, pravo ire
Trubajia, zvanog Kuljia?

Prvi prisjednik Omeša Musti, koji sa puno zajedljivosti posmatraše oba suca, odgovori odmah vrstio odsje no:

- I bez razmišljanja i bez uitanja, a po saslušanju današnje rasprave i svjedoka, ja, ko jedan *prvi* prisjednik sudanije i sudac narodni, ne nalazim nikakve krivice pri optu eniku, i prilajem da se optu enik pusti odmah iz zatvora.

- A vi, drugi prisjednici, Luka Pramasunec, šta vi u stvari mislite i kako vi po svojoj pameti smatrate krivnju i ka nju gore po zakonu re enog optu enika.

- Ja, ko najstra nji u ovoj sudaniji i u ovoj zem lji, u kojoj se sve srpsko potiskuje i na kraj me e...

- Budi muslimanac! - prekide drugog prisjednika prvi prisjednik Omeša Musti. - Slavi Kurban-bajram, a ne šaraj jaja na Crvenu subotu, pa ne eš biti najstra nji. Muka ti što nijesi prvi prisjednik i što se ti prvi ne pitaš!

- Nema tu, Omeša, nikakve muke, ve sam ja šeo da re em samo jednu istinu: da se naše srpsko u ovoj zem lji, otkad je Švabo zastupio, gura na posljednje mjesto. Samo Švabo trebalo bi da se malo dozove pameti, jer mi smo oni i ostajemo oni koji carstvima ivotne ile podgrizam o!

Predsjednik sudanije planu kao ris i grdno se razvika:

- Molim, molim! U ime zakona zabranjujem vam najoštrije da govorite o kojekakvim istorijama i pozivam vas s obzirom na uredovne propise da ka ete da li jest optu enik kriv, a akoprem jest kriv, koliko onda ka nja da mu se odmjeri?

- Koliko moje su enje imoja pamet donosi, mogu re i ko jedan prisjednik i sudac narodni da pri optu eniku nema nikakve krivice ni zlo ina - odgovori mirno drugi

prisjednik. - Sir su pokrali sigurno jazavci, a pojeo ga je optu enik sa svojom enom i djecom, što je on i priznao na današnjoj glavnoj raspravi. Zakon, koliko m o je znanje donosi, ka njava one koji kradu a ne one koji jedu. Ni u ovog cara nema valjda u zakonu paligrapa o zlo inu jedenja!... Z a jan je isto tako nije dokazano da je optu enik ukro, a da ga je i ukro, ne more mu se suditi, jer ga brane carski, o tom anski zakoni, koji se i danas dr e u velikoj esti i štim anju, kako to m aloprije re e gospodin branitelj.

Predsjednik sudanije oborio i, nam ršti se, nabra teško obrve i ušuti se. Šutio je pozadugo, ispunjuju iglavu osude i kao nešto sm išljaju i. Najednom se tr e iz razm išljanja, udari obem a rukam a po spisima i re e hladno i odmjereno:

- Gospodo suci i prisjednici, vi se ali mlogo razilazite u pogledu krivnje i ka nje gore po zakonu re enog optu enika. Vi ste, gospodo suci, izrekli krivicu i veliku ka nju od etiri godine teške tavnice, ku e neobi ne, a prisjednici su opet izrekli da pri optu eniku ne nalaze nikakve krivice, pa da bi ga trebalo odma' pustiti iz zatvora ko dugogodišnji sudac i predsjednik današnje glavne rasprave, mogu re ida vi, ni jedni ni drugi, nem ate potpuno pravo. Gore po zakonu re eni optu enik nije toliko kriv ni prav ko što m isle prisjednici. Kriv je m o da više nego što je prav, krivica m u se ali te ajem glavne rasprave nije mogla dokazati. Svjedo anstva svjedoka i in i sudbeni dokazi jesu slabi i netemeljiti. S obzirom na to i s pogledom na sve prilike i okolnosti, ov e se m ora u sm islu nedostatka dokaza uporabiti § 271, to ka 3. i riješiti optu enika od optu be.

- I mi smo za nedostatak dokaza! - viknu prvi sudac privla e i uza se drugog suca.

- Mi smo za § 271, toka 3, i pristupamo m išljenju
gospodina predsjednika sudanije! - dodade drugi sudac.

- Mi ne pristupamo nikome! - viknu ponosito prvi
prisjednik O m eša M usti .

- Ko ' b e neka pristupi nami! - dodade još ponositije drugi
prisjednik Luka Pramasunac.

- Ja sam i ne'otice vama pristupio - re e predsjednik
sudanije, blago se osm jehuju i. - O ptu enik se, dak len , s
pogledom na § 271, toka 3, u nedostatku dokaza rešava
od optu be, a privatni se u esnik Luka ulum iz D udog
Sela upu uje sa svojim zak tjevom oštete za dvije ka ice
sira na redoviti put gra anske pravde. Izvo lite, gospodo
suci i prisjednici, potpisati zapisnik osude - re e zvani no
predsjednik sudanije, poturi jednu pove u hartiju ispred
sebe i viknu malo ja im glasom : - Ne ka u e gospodin
dr avni, gospodin branitelj, privatni u esnik i optu enik,
da im se osuda proglasi!

V rata se na sudnici naglo otvoriše i na vratim a se prvi
pojavi K osta pucer. Iza njega u oše "dr avni", branitelj,
optu enik i privatni u esnik, a onda povrviše 'apsenici, i u
trenutku se itava sudnica napuni. B ranitelj i "dr avni"
m rko se pogledaju. O ptu enik, preplašen, iznem ogao i
blijed kao krpa, jedva se do tetura do optu eni ke klupe. Iz
njegovih lukavih, svjetlucavih o iju bije iva radoznalost
da sa lica lanova sudanije pro ita i sazna svoju sudbinu,
ali uzam an! L ica su njihova m ra na i o ajno zvani na.
N jegovo m ršavo i isproš eno tijelo obuze m rtav ka
nem o i drhtanje, o im u se zasnijetliše suzama, i on obori
glavu, jer 'apsenik, dok stoji pred osudom , ne elini od
koga da uje osudu svoje krivice. U sudnici drhtaše
duboka, grobna tišina, puna o ekivanja i sustezanja, i u toj
treperavoj, jezivoj tišini digoš e se m irno dostojanstveno

lanovi sudanije. I predsjednik sudanije, uvijek srećen, odmjeren i svečan u govoru i dr anju, dr e i u rukama golemu hartiju, po e da duboko zvani nim glasom ita osudu:

- O kru ni sud u Banjoj Luci jest danas *obnašao* svojom koli uredovnom, to li sudskom vlasti pod predsjedništvom sudbenog savjetnika Ignjaca Vrebacovskog i u prisutnosti sudbenog tajnika Gabrijela Javorovskog i sudbenog pristava Jozica Lesieckog kao sudaca, te O m eša M usti a i Luke Pram asunca, kao prisjednika, i Pranje Pranji a kao perovo e ušljed optu be dr avnog objesništva protiv ike, pravo iro Trubaji a, zvanog Kulji a, zbog zlo ina iz §§ 249, 251. i 254, to ka c, ka njenog zakonika, podignute optu nicom od 20. velja e 1908. godine, broj 2268, nakon naredbom od 2. svibnja 1908. godine nare ene u prisutnosti dr avnog Gregora Zlojutrovskog, privatnog u esnika Luke uluma iz D ugod Sela; optu enika ike, pravo iro Trubaji a, zvanog Kulji a, branitelja Dane Dimkovi a dne 23. kolovoza 1908. godine obdr avane glavne rasprave na osnovu prijeloga dr avnog objesništva da se optu enik krivim proglasu, za *pravo izre i*:

iko, pravo iro Trubaji, zvanik Kulji, 40 godina star, rodom istojbinom iz D ugod Sela, gr koistonog vjerzakona, o enjen, otac sedm ero djece, nepism en, radi prestupa iz §§ 425, 456, i 478. i 483. sa 10, odnosno 6, odnosno 30, odnosno 15 dana zatvora ka njen, rešava se po § 271, to ka 3, od optu be da jest dne 18. lipnja 1907. godine uzeo bez znanja i privole, a koristi svoje radi, Luki ulumu iz D ugod Sela jan je iz tora i dvije ka ice sira iz m ljekara, im e bialibio po inio zlo in od kra e po §§ 249, 251. i 254, to ka c ka njenog zakonika...

- Molim boga i slavnog suda! - usplahireno i kao izvan sebe upade u rije predsjednika sudanije optuženik, pun grozničave uzdrhtalosti i strepnje koja obuzima obično svakog optuženika kad se čita strahovito nategnuta, zbijena i zamršena glava osude. - To nešto odveć zamršeno i nadugačko otišlo, pa ne znam, molim boga i slavnog suda, da li sam osuđen ili nijesam?

- Boga mi, iko, imio sam o dolje ne razumijem dobro, - u se povik sa dna sudnice. - Učevno je to udesio savjetnik Vrebač, jer tako ti je to isto i na švapskom sudu: dok gošoldat ne turi baganetu u korice, ne možeš znati da li si osuđen ili oslobođen!

- Da ste vi i vi i zdravi, on je osuđen, ali malo! - viknu zlorado privatni oštećenik Lukačulum. - Šta em o mi, iko, uskoro barabar i pred Vrhovnu sudaniju u kojoj ne može suditi Omeša Musti.

- Ne zanosi se toliko zlobno, čulum e, nije on osuđen nimalo! - viknu iz gomile slušalaca jedna krupna ljudina. - Još nikog nije unesrećio i zasunio § 271. To je paligrap prave imilosti. Dobro ja to znam, jer na svojim leđima nosim teret od jedno deset do petn'est glavnije' rasprava...

- Molim za mir i red makar u času proglašavanja osude! - viknu oštro i ljutito predsjednik sudanije, onda sjede s ostalim članovima suda i počinje da razvija mirno i odmjereno razloge osude.

Razlozi

U noćina 18. lipnja 1907. godine nestalo jest Lukičulum, starovniku iz Dugog Sela, bez znanja i privole istog Lukečuluma, a tu se koristi radi, jedno janje iz tora i dvije kašice sira iz mljekara. Znaju i isti privatni

ošte enik Luka ulum da i vi u jednoj zem lji, u kojoj ali vlada red i zakon, jest odma' pokra u prijavio carskim oru nicim a s pozivom na carsku deklamaciju od 28. kolovoza 1878. godine. Sumnja je pala na jedno lice, do ti no osobu koja više voli no im jeseć nego dan i sunce. To jest bio današnji optu enik iko, pravo iro Trubaji, zvan i Kulji. I carski oru nici D ane K ne evi i Jozip Prokaska jesu odma' pošli ku i gore po zakonu osum nji ene osobe, pretra ili su ku u i ine prostorije i našli su na m jestu lica dvije prazne ka ice, koje su ali vlasništvo privatnog u esnika Luke ulum a iz D ugot Sela. Kod M ujage Ad i a, trgovca iz G ornjeg Šehera, jesu dapa e carski oru nici pronašli i zakonito uglavili i ko iću *navozito* ukradenog janjeta Luke ulum a, i u sm islu izvida i istrage podnijeli su ka njenu prijavu protiv ike, pravo iro Trubaji a, zvanog Kulji a na visokoslavno dr avno objesništvo u B anjoj Luci. I dana 20. velja e 1908. jest visokoslavno dr avno objesništvo s pogledom na §§ 249, 251. i 254, to ka c ka njenog zakonika protiv gore po zakonu osum nji ene osobe podiglo optu nicu, na temelju koje jest danas povedena i provedena glavna rasprava.

Te ajem današnje sjednice zak letim svjedocim a i inim sudbenim dokazim a nije se ali m og la krivica optu enika u svima pravcima i s obzirom na sve okolnosti dokazati. Sumnja je jaka bila, sumnja je i ostala, ali po sumnji se ne sudi nego po istini i dokazima. Istina je da su u ku i gore po zakonu osum nji ene osobe na ene dvije prazne ka ice, koje su ali vlasništvo Luke ulum a iz D ugot Sela. O ptu enik se brani i veli da je od jazavaca sa ostalim stvarim a oteo i dvije ka ice sira, da ga poslije pojede sa svojom enom i sedm ero djece. To bi m u se m og lo i vjerovati i ne vjerovati, gotovo prije vjerovati nego ne vjerovati, jer iz svjedo anstva privatnog ošte enika Luke

ulum a naslu u je se da bi moglo biti da su zaista jazavci provalili m lje kar i po in ili zlo in kra e na dvije ka ice sira. Isti privatni ošte enik Luka ulum upitan te ajem današnje rasprave kao svjedok, da li od ljudske ruke potie jam a pod provaljenim m lje karom, odgovorio je: "E, to ne mogu uzet'na dušu, jer je jam a pod provaljenim m lje karom nekako udnovato došla". Po ovim rije im a dolazi ova slavna sudanija do odluke i vjerovanja da ne more dokazano i zakonski utvrditi da jest provalu i kra u po inilo ljudsko lice u osobi ike, pravo ire Trubaji a, zvanog Kulji a. Iskazi esarokraljskog vakmajstora Dane Kne evi a i njegova druga Jozipa Prokaske jesu slabii netemeljiti, i prošarani su pogrđama koje sve drugo dokazuju samo ne krivicu gore po zakonu osumnji ene osobe i u pitanju stoje eg optu enika... Što se ali pako ti e navozito ukradenog janjeta istog privatnog u esnika Luke ulum a, svjedo anstvo jednog jedinog svjedoka M ujage Ad i a iz Gornjeg Šehera nije mogla ova veleslavna sudanija uva iti i poprim iti kao to no, valjano i zakonski nedvojbeno. Isti svjedok je jednom iskazao da je ko icu kupio kad se optu enik vra ao s pazara, a drugi put je rekao da je ko icu kupio kad je optu enik silazio na pazar. Osim toga, jest ovaj nesigurni svjedok te ajem cijelog preslušavanja odgovarao u velikoj nedoum ici i samo slijegao ramenima. S pogledom na to jest se sudanija saglasila da se svjedo anstvo ovog svjedoka odbaci kao ništavno i nevjerodostojno.

Kad je veleslavna sudanija obnašla da je ovo svjedo anstvo o ukradenom janjetu nevjerodostojno i zakonski netemeljito, nije imala razloga i temelja da i u ovoj prilici vije a i prosu uje carsko-otomanske zakone od 7. ramazana, od 15. muharema, od 13. huseina i 23. mujage u svezi sa golemom lesperinom visokoglavnog i krabrog esarokraljskog generala Jozipa Filipovi a od 31.

kolovoza 1878-godine, koji zakoni govore o krađi i ranjavanju i na koje se dapače tečajem današnje glavne rasprave pozvala odbrana.

Prem a svemu gore rečenom i prema posmatranju i prosuivanju sviju prilika i okolnosti, uvažavajući kako navode slavne optužbe tako i navode slavne odbrane, nije mogla ova veleslavna sudanija doći do odluke i vjerovanja da je optuženik počinio zločin u smislu §§ 249, 251. i 254, točnaka njenog zakonika kojim u se u grijeh upisuje. Imaju i uvijek na um u onumudru narodnu riječ da je bolje devedeset i devet krivaca pustiti nego jednog pravednika osuditi, jest današnja veleslavna sudanija uporabila § 271, točnaka 3, i zbog nedostatka dokaza riješila od optužbe gore po zakonu imenovanog optuženika iku, pravoširu Trubajia, zvanog Kuljia. Pošto se je ali tečajem današnje glavne rasprave nedvojbeno i zakonski temeljito dokazalo da je optuženik zaista pojeo dvije kačice sira, te se privatni oštećenik Lukačulum iz Dugog Sela upu u je sa svojim zaključkom oštete na redoviti put građanske pravde - završio predsjednik sudanije odsje nozvani nim i sveanim glasom svoju riječ, i itava sudnica, u kojoj za sve vrijeme razlaganja osude vladalaše duboka tišina i mukli tajac, pršte u raspljivo klicanje i radosne povike odobravanja: "ivjela pravda! ivio predsjednik sudanije gospodin savjetnik Vreba i njegova pamet i znanje! ivio Om eša M usti i njegova pravda! ivio slatkoreki branitelj! do lje s dravnim što na pravdi boga ljude goni!"

I u toj beskrajnoj građi i pobješnjelom klicanju di e se na mig predsjednika sudanije "dravnim", savzbuđen i pometen, i jedva izgovori zvanino uzdrhtalim glasom :

- Uvažavajući današnju osudu, na zakonu ali

neutem eljenu, ula em protiv nazo ne osude albu
ništovnu na visokoslavno V rkovno sudiš e!

Napomene

1 Kerkerem ajstor: tam ni ar

2 Zna i: ast, pi e

R e n i k m a n j e p o z n a t i h r e i i i z r a z a

Adet - obi aj, nav ika

Agarjanin - Tur in

ajluk - plata

adžam ija - neiskus an, neozbiljan

ala selamet - bog neka je u pom o i

aramija - razbojnik, lopov

ardovi - ba vica, burence

asker - vojska

asli - baš, sasv im

Baganeta - bajonet

bak - bik

balija - pogrdno za Tur ina

bantati - buncati

barabar - uporedo, naporedo

batlijun - bataljon

bašibozuk - neredovna vojska (u Turskoj)

bašica - sam otok, prva rakija (iz kazana, kad se peče)

bašuna - glava, tikva

beli - zaista

belim - valjda, možda, tobože

beno - budala, luda, blesan

beriet - letina, sreća

besleisati - namirivati, zadovoljiti

biljeg - nadgrobni kamen, spomenik

birzeman - staro, davno vreme

birzemanile - odavna, iz starih vremena

bivakarce - dakle, kao

blentav - blesav, malouman

brana - borba, boj

brina - stremen

brkljaiti - gunjati, mrmeljati, govoriti nerazumljivo

bujad - paprat, travuljina

bukagije - negve, puto, okovi za noge

bu lešika - bula, turska gospoda

buruntija - pismo, pismeni nalog, rešenje (pašino i sl.)

Crljen - crven

ado - edo, sin, porod

alm aš - ko nosi almu, tj. platnenom otoko kape

iv it - zatvorenomodra boja

ovali - od ohe, ohani

ok Jaša pad iša - ivo sultan

aba - sveto mesto za muslimane

evsiti - gledati, posmatrati

Dalga - valovi, talasi

deverati - mučiti se, krpariti

divanana - doksat, trem

dikli - dijan, ponosan, ponosno

dogoniti se - spremati se, udešavati se

dova - (turska) molitva

dumagija - dim, prašina

dunkel - mrak

Dženet - raj

Eglen - razgovor

ešk ija - ustanak

Ferman - naredba, zapovest (carska i sl.)

Gaveljati - te tu rati, gegati, teško i i

gazija - junak, pobednik

gerz - kicoš

gegijati - prkositi, oholiti se

grasa - mala puška koja se puni samom

gruntovnik - slubenik na voenju zemljišnjih knjiga

Ilika - puca, srebrn nakit na odei

indat - pomo

Insan - eljade

Isporavljati - uporeivati, isporivati

žinjati - izmisliti, smisliti

Izdihanije - izdahnu e, smrt

izim - osim, sem

izmar - sluga

izun - dopust, dopuštenje

Jarmac - mali jaram

jazija - pismo, pisana stvar (odluka i sl.)

jolpaz - skitnica, probisvet, propalica

jope - opet, ipak

Judol - dolina

Kabast - krupan, nezgrapan (za izgled i misao i sl.)

kabuliti - pristati, prihvatiti, odobriti

kadija - sudija

kalauziti - pokazivati put, predvoditi

kamilanka - kam ilavka, kalu erska kapa

kastile - nam erno, naro ito

katil - du šm an in , krvn ik

kaurin - ko nije muslimanin, nevernik

kerker - tamnica

kerkermajstor - tam ni ar

kesed žija - drumski razbojnik

kijamet - nepogoda, strašn i sud

kokija - dim od baruta

kolovoz - avgust

kom - komina

komjen - dimnjak

kontati - ra unati, razm išljati

košara - staja

korpus delikti - predmet kojim se dokazuje neija krivica

kuvet - snaga

kuljav - trbušast, trbušat

Kurban-bajram - veliki muslimanski praznik

kurdelj - klin na plugu

Ljumati - gegati, iiumomo

Mazgala - razvaljeno mesto, otvor

maksuz - naroito, namerno

manavra - manevar, ve ba

maraz - neka bolest

marvet - prepedenost, lukavstvo, veština

merhametli - milostivi, pokojni

medžidija - vrsta turskog srebrnog novca

medžlis - skupština, zasedanje

milet - narod

militerija - vojništvo, vojska

mirija - danak, porez

misira a - vrsta tikve, bundeva

miva - voe

mukaet - pa nja briga (nimukaet - ni brige)

mula - gospodar, gospodin

mundura - mundira, vojni ka ode a

mure ep - mastilo

murtat - izdajnik, odpadnik od vere

musaveda - kleveta, opadanje

mustapez - stra aru tvr avi

muzevir - la ljivac, prevrtljivac

mutesarip - upravnik, na elnik

Naizvrat - naopa ke, prevmuto, izvrmuto

nazo an - prisutan

na'pak - strog

naredan - uredan, spreman

naslon - staja, pokriven trem

nasuliti se - nameriti se

neoklen - odnekle

niks - ništa

n išan - beleg, orden

nurija - parohija, podru je paroha (sveštenika)

Obataliti - pokvariti, zapustiti opusteti

ob jesn ištvo - izvrmuto : odvjetništvo, tu ilaštvo : misli se :

ustanova koja može obesiti

ordija - vojska, logor

ostraguša - stara puška

Paligrap - paragraf, član

palitiš ungeverlik - politički nepouzdan

parusija - prisustvo, ponovni dolazak Hristov, ovde:
prilog

palošina - maza (dugačak)

pantiti - pamtiti

patriti - pripadati, spadati u nadležnost

pašalija - čovek iz pašine pratnje

pezevenk - nevaljalac, gad

perušanje - komičanje (kukuruza)

pirlati - perjati, trčati

pinta - vrsta krava

podrug - jedan i po

polza - korist

popasno doba - vreme kad se stoka vraća s popasa, s
jutarnje pašne

popišmaniti se - pokajati se

porimiti - pokatoliiti

potkajititi - potvrditi, potpisati

prava - pravica, pravda

Prajz - Prus

pratar - frat, katolikikalur

preteslimiti - predati, ustupiti

pretrgnuti - prekinuti, preseiti

prijestolnik - sreskinalelnik

proesapiti - prorunati, protumaati

protolkovati - protumaati

prošes - prosti eš

protokur - protokol

pucer - ista

pulika - publika, svat, narod

pusat - oruje, oprema

Ramazan - muslimanski praznik

rahmetli - pokojni

regleman - pravilo, uredba

redip - vojna rezerva

reziliti - sramotiti, ruiti

rospija - enska rava vladanja

rospiluk - nevaljalstvo

rimiti - katočiti

Sakrament - priče

saraorina - rad na putevima

salampijati - vitlati

saruk - alma, platnen omotoko kape

sef - greška, pogreška

sevap - dobro delo, milosrđe, zadbina

seiriti - posmatrati (obično su enjem) uđiti se

serbez – slobodno

sermija - stoka

sikter - napolje!

sjarnuti - podstavatru

sołdaija - vojska, vojna služba

sraziti se - sudariti se

subaša - policijski činovnik

srpanj - jul

sudaniya - suenje

surgun - progon, izgnanstvo, prognanik

sartulija - lomivrat

suharija - konjanik u turskoj vojsci

svibanj - maj

Šajcati se - šetati, šetkati se

šejtan - avo

šenluk - veselje

šerijat - zakon po Koranu

šikucija, šikutor - poslovni organ, izvršitelj

šjet - savet

škrijača - kapetina

šokaki - katolici

štuc - kratka puška, jednocevka

Talambas - vrsta bubnja

talahi itd. - reči iz turske zakletve

tat - lopov, lupež, kradljivac

travanj - april

temena - klanjanje, pozdrav

trnapiti - banuti, upasti iznenada

tubiti - pamtiti, secati se

Ugarjetiti - oveseliti, poradovati se

uver iti - zapaziti, uo iti

ukabuliti - pristati, odobriti, prihvatiti

ukopacija - iskvareno okupacija (prema ukopati se, umreti, sahraniti)

ukorititi grlo - udesiti glas, utanjiti glasom

umesti - zatreti, nestati

uredovan - zvani an, slu ben

u evina - u enost

u iti - itati, govoriti m o litvu

uvano - svakako, s nadom

Vakasuz - u nevrete, kad je nevrete

vakat - vreme, zgodno vreme

vakmajstor - narednik u austrijskoj vojsci

valija - carski namesnik oblasti (u staroj Turskoj)

vari ak - m era za ito

verak - su ština, sad r aj, b it

verdeker - sum njiv, o sum nji en

vilancija - finansija

vozbuzden ije - uzbu enje

volovnica - volovi za kravom koja se vodi

votant - g lasa

vrajlos - slobodan , oslobo en , pušten na slobodu

vrajter - kaplar

vursat - upornost, otpor, udljivost

vuzle vuzlasto - nedoraslo, nerazvijeno, plitkoumno
eljade

Zagroktati - krupno zapevati

zakrpatiti - pov ikati, re im a zadrob iti, zabrb ljati

zaptija - policajac

zasalampijati - zavitlati

zastupiti - u i, zav ladati

zbitije - doga aj

zeman - vreme, doba

zen il - bogat, ugledan

zijan - šteta

zijan arast - štetan , koji in i štetu

ziratan - koji se zirati (obra u je ; za zem lju)

zorli - jako, mnogo

zu lum ar - ugnjeta , nasilnik
